

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS
HRVATSKOG
PLANINARSKOG
SAVEZA

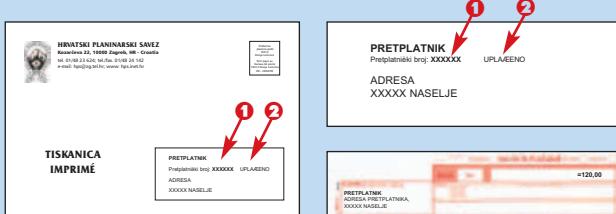
GODIŠTE 96

LISTOPAD
2004
10

**»HRVATSKI PLANINAR« - ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA
»CROATIAN MOUNTAINEER« - JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION**

ČASOPIS »HRVATSKI PLANINAR« izlazi u 11 brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj). Prvi broj izašao je 1. lipnja 1898. Časopis nije izlazio od 1919. do 1921. i od 1945. do 1948., a od 1949. do 1991. izašao je pod imenom »Naše planine«.

PRETPLATA za 2004. godinu je **120 kuna** (za inozemstvo 32 eura). Preplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskog planinarskog saveza **2360000-1101495742**, pri čemu na uplatnici u rubrici »Poziv na broj« obavezno treba biti upisan Vaš preplatnički broj. Preplata za inozemstvo (32 eura) uplaćuje se na račun **SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236**, također uz poziv na preplatnički broj.

VAŠ PREPLATNIČKI BROJ (O)

otisnut je uz Vašu adresu, koja je naljepljena na omotnici za slanje časopisa. Nakon izvršene uplate, uz adresu ćete moći vidjeti naznaku o uplati, čime možete provjeriti je li Vaša uplata za tekuću godinu uredno primljena i evidentirana pri HPS-u (O).

NOVI PREPLATNICI, odnosno zainteresirani za pretplatu, trebaju se pismom, telefonom, faxom ili e-mailom javiti Hrvatskom planinarskom savezu. Za nekoliko dana poštom će primiti uplatnicu i brojve izašle od početka godine, a zatim će svaki mjesec na svoju adresu redovno primati svoj primjerak časopisa.

CIJENA POJEDINAČNOG PRIMJERKA je 15 kuna.

SURADNJA: Prilozi se mogu slati putem e-maila ili poštom. Krajnji rok za primitak priloga je 10. dan u prethodnom mjesecu (30 dana prije izlaska broja). **Uredništvo zadržava pravo kraćenja i obrade tekstova**, posebno za duže priloge. Svi primljeni materijali se na zahtjev vraćaju autorima. **Prednost imaju** prilozi popraćeni što boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati poštom ili u digitalnom formatu (e-mailom, na CD-u ili disketi). Detaljnije upute možete potražiti na Internetu na adresi <http://hps.inet.hr/hp/upute.pdf> ili izravno od urednika.

IZDAVAČ

**HRVATSKI PLANINARSKI SAVEZ
KOZARČEVA 22, 10000 ZAGREB**

E-MAIL: hps@inet.hr

http://hps.inet.hr

TEL./FAX 01/48-24-142

TEL. 01/48-23-624

UREDNIŠTVO

**hrvatski.planinar@vip.hr
http://hps.inet.hr/hp**

UREDNIK

ALAN ĆAPLAR

PALMOTIĆEVA 27, 10000 ZAGREB

E-MAIL: CAPLAR@VIP.HR

TEL./FAX 01/48-17-314

TEL. 091/51-41-740

UREDNIČKI ODBOR

DAMIR BAJS

DARKO BERLJAK

VLAHO BOŽIĆ

TOMISLAV ČANIĆ

MR. DARKO DOMIŠLJANOVIĆ

VESNA HOLJEVAC

FARUK ISLAMOVIĆ

ZDENKO KRISTIJAN

ŽELJKA LISAK

PROF. KRUNOSLAV MILAS

PROF. DR. ŽELJKO POLJAK

TISAK

»EKOLOŠKI GLASNIK« D.O.O.

DONJA LOMNICA

ISSN 0354-0650

SADRŽAJ

HRVATSKI PLANINAR

Godište **96** Broj **10**
 Volume **Number** **10**
Listopad - October 2004

332 NEPOZNATI VELEBIT

341 RAVNOGORSKI KRAJ

345 GRAN PARADISO

348 DINARA I BREZOVAC

NAKON 130 GODINA NA TRAGU

HRVATSKOG PLANINSKOG DRUŽTVA **330**

U SRCU CRNOPCA, CRNOPAC U SRCU

SLAVKO TOMERLIN

VELEBIT - PLANINA ZA VELIKE DOŽIVLJAJE

VANJA RADOVANOVIĆ

IZLET U RAVNOGORSKI KRAJ

JASNA KOSOVIĆ

ČETIRI TISUĆE ŠEZDESET JEDAN

RADOJKA BRONIĆ

OTVORENJE DOMA »BREZOVAC«

11. 9. NA DINARI **348**

HERCEGOVINA NA MOM DLANU

JASNA ŽAGAR

ŠPILJE I JAME U STATUTU GRADA I OTOKA KORČULE

VLADO BOŽIĆ

DRAGUTIN BRAHM - SLIKAR I GLAZBENIK

VLADIMIR JAGARIĆ

REZULTATI PLANINARSKE ANKETE

ALAN ČAPLAR

PISMA ČITATELJA

ZAŠTITA PRIRODE

PLANINARSKI TISAK

VIJESTI

KALENDAR AKCIJA

SLIKA NA NASLOVNICI:

STRAHINJŠČICA S RAVNE GORE, FOTO: ANTUN KASAPOVIĆ

UVODNIK

NAKON 130 GODINA NA TRAGU HRVATSKOG PLANINSKOG DRUŽTVA

Upravo u ovo doba godine, sredinom listopada davne 1874. godine, u Zagrebu je održan osnivački sastanak Hrvatskog planinskog društva (HPD). Začevši 15. listopada 1874. godine u zgradici Narodnog muzeja u Demeterovoj ulici 1 u Zagrebu prvu hrvatsku planinarsku udružu, nekolicina zagrebačkih građana i prijatelja prirode udarila je temelje za razvitak hrvatskog planinarstva. Poznato je da su na taj način Hrvati postali deveti narod svijeta koji je imao svoju planinarsku organizaciju, čak i prije nekih alpskih naroda. Poznato je i to da su članovi HPD-a u 19. stoljeću bili su mahom istaknuti znanstveni radnici, akademici i sveučilišni profesori, koji su se koristili planinarstvom kao znanstvenim sredstvom, zbog čega HPD-u pripada osobito mjesto u hrvatskoj znanosti i kulturi.

U početku se planinarstvom bavio razmjerno malen broj ljudi. S vremenom, planinarski se pokret širio, mijenjao i razvijao. Osnivači HPD-a prije 130 godina teško su mogli zamisliti da će jednom hrvatske planine upravo zahvaljujući brojnim planinarama entuzijastima biti premržene nebrojenim planinarskim putovima, a nekoć najnedostupniji vrhunci biti dostupni velikom broju zaljubljenika u planine i planinsku prirodu. Danas, točno 130 godina nakon povijesnog događaja, Hrvatska ima više od 210 planinarskih udruža s više od 20.000 članova, brine o više od 130 planinarskih kuća i nebrojenim kilometrima planinarskih putova, a u svojim stručnim djelatnostima svake godine bilježi uspjeh svjetskih razmjeru. Ove godine, npr. naši su se speleolozi spustili niz najveću podzemnu okomicu na svijetu, otkrivajući nove i nepoznate ljeptote u srcu Velebita. Vijest o tome da su hrvatski

planinari-speleolozi otkrili i spustili se niz pola kilometra duboku podzemnu okomicu u jami prozvanoj Velebita prenijeli su brojni svjetski mediji, čak i New York Times. Osnivajući planinarsku organizaciju čija je temeljna zadaća bila istraživanje gorskih krajeva naše domovine, prvi članovi vjerojatno nisu ni sanjali takve istraživačke podvige.

Obilježavajući 130. obljetnicu osnutka HPD-a, Hrvatski planinarski savez ove i iduće godine izvodi niz akcija, među kojima se možda kao akcije s najtrajnjim posljedicama ističu izdavanje Zlatne knjige hrvatskog planinarstva koja je predstavljena u Ogulinu 17. travnja te otvorenje obnovljene planinarske kuće »Brezovac« na Dinari, nadomak najvišem vrhu Hrvatske.

Uz veliko zalaganje članova HPD »Dinara«, tijekom ovoga ljeta obnova doma »Brezovac« je dovršena i tako osigurana važna polazna točka za uspone na vrh te planine, a u subotu 11. rujna ta je

kuća svečano otvorena u nazočnosti više od tisuću planinara iz više od 70 društava sa svih strana Hrvatske. Mnogi su toga dana u svoje dnevниke i na nove razglednice Dinare željeli utisnuti prigodni pečat i pečat kuće. Svečani program začimila je limena glazba grada Vodica, a kuću su prigodnim govorima i svečanim presijecanjem vrpce otvorili predsjednik HPD »Dinara« iz Knina Perica Šimić, predsjednik HPS prof. dr. Hrvoje Kraljević i gradonačelnik grada Knina Vinko Marić. Predsjednik HPD »Dinara« istaknuo je tom prilikom doprinos brojnih udruga i pojedinaca i zahvalio svima koji su potpomogli obnovu, a gradonačelnik Knina istaknuo je da planinara Dinara i obnovljena planinarska kuća na njoj imaju golem značaj za taj grad. U ime HPS-a članovima HPD »Dinara« zahvalio je predsjednik prof. dr. Hrvoje Kraljević, ističući da je obnova »Brezovca« na najvišoj

hrvatskoj planini jedno od najznačajnijih trajnih ostvarenja u godini u kojoj, ponoseći se našom planinarskom tradicijom i postignućima, obilježavamo 130. obljetnicu hrvatskog planinarstva.

Nakon otvorenja, većina se planinara uputila prema vrhu Dinare i najvišem vrhu Hrvatske. Vrijeme je bilo toplo i vedro, izuzetno ugodno za uspon i uživanje u ljepotama Dinare. Put su osiguravali članovi splitske stanice HGSS i Stanica vodiča Split. Foto-reportažu o tome donosimo na duplerici ovoga broja.

Otvorene temeljito obnovljene kuće na Brezovcu, spuštanje u podzemlje Velebita, a i sve one redovne planinarske društvene akcije zapravo su manji i veći kameničići kojima dograđujemo i obogaćujemo hrvatski planinarski mozaik.

Alan Čaplar

Dinara (1831 m), najviši vrh Republike Hrvatske

foto: Alan Čaplar

JUGOISTOČNI VELEBIT

U SRCU CRNOPCA, CRNOPAC U SRCU**SLAVKO TOMERLIN, Zadar**

Nakon dobro prospavane noći, izlazim na malu terasu ispod brvnare. Sunce tek pokušava iza dalekih brda obojiti raskošnim spektrom crvenih boja jutarnje nebo. Visoravan koja se prostire između grebena Velikog Crnopca i Kite Gačešine sva je umotana u maglu iz koje izviruju pojedini kukovi slični otocima u bijelom moru. Jutarnja tišina i rađanje novoga dana bude u meni želju da se i sam uključim u to stvaralačko čudo prirode.

Sunce je već obasjalo najviše vrhove Crnopca i postupno se spuštao sve niže i niže do visoravnji. Već su i stijene poprimile svoju bijelu boju, a magla se razrijedila toliko da je šuma zablistala svježim zelenilom. U prvom planu odmah zapažam dva istaknuta kuka. Izronili su kao dva diva. Stometarske okomite litice uzdižu se iznad zamagljene šume. Nalikuju ruševini neke gradine, pa sam

ih tako i nazvao: Velika i Mala gradina.

Negdje u sredini visoravni dominira velika piramida, Bijeli kuk - otac svih kukova u okolini.

Vrijeme prolazi i magla posve nestaje, a visoravan se pokazuje u punom sjaju. Posvuda zelena šuma iz koje strše manji i veći kukovi. Sve djeluje savršeno pitomo za onoga tko ovo promatra iz ptičje perspektive. Reklo bi se: savršeno područje za šetnju između bukava i borova u ljjetnim vrućinama. No, zapravo je jedino pristup do brvnare tako idealan. Sve što je dalje od kolibe gotovo je nemoguće proći bez dobro markiranog puta. Uostalom, markacije zato i postoje, da bi svakome bilo omogućeno da zaviri u tu džunglu kukova. Krenete li izvan markiranog puta, znajte da ulazite u labirint pun iznenađenja. Ako niste iskusni alpinist ili speleolog i ako se ne znate dobro orijentirati, ulazak u bespuće nije preporučljiv.

To je naj-kompliciraniji i najopasniji dio Velebita. Krenete li kojim nemarkiranim putem, za prelazak jednog kilometra trebat ćete bar jedan sat i to ako budete imali sreću pa naidete na lako prohodan teren kroz šumu. Često sam na svojim lutanjima s prijateljem nailazio na situacije u kojima se trebalo odlučiti hoćemo li se vratiti istim putom, što bi redovito zahtijevalo puno vremena, ili se spustiti niz vertikalnu u vrtaču gdje se nazirao moguć prolaz dalje.

Na istočnom dijelu Crnopca

foto: Slavko Tomerlin

Svuda oko mene stijene više od pedeset metara i ponori tko zna koliko duboki. Konačno se spustim u vrtaču pomoću bukve koja raste usporedno s okomicom. Ovakvo kretanje Crnopcem ispunjeno je velikom dozom adrenalina, ali i nečim što ne možeš nigdje drugdje doživjeti. Teško je i vrlo opasno, ali takve ljepote postoje samo ovdje. To je ono što me uvijek iznova mami na nove i nove napore. Očaran sam surovom ljetopotom čitavoga kraja.

Čim uđem u taj čarobni labirint ponora i vrtača, najfantastičnijih oblika stijena i kukova, obuzme me osjećaj da sam ušao u najbogatiju galeriju nekog bezvremenog umjetnika koji ne prestaje stvarati. Kamo god se okrenem, prizor je ljepši od ljepšeg, ali i teži od težeg. Odjednom se tako nalazim uklješten između dvije litice, a preda mnom su veličanstvena vrata visoka nekoliko metara. Reklo bi se da ih je netko isklesao u romaničkom stilu. Prođem kroz vrata kad se pojavi jama dubo-

ka kao da je tu pala bomba. Mrtva smreka, stara možda i dvjesti godina, leži strovaljena prema dnu. Sva je obrasla mahovinom, tu i tamo okićena tanjurima gube. Gusta paprat ukrašena je cvijećem kojem ne znam imena.

Za tu ljepotu ne postoje riječi. Zato i nije čudno da potpuno gubim pojам o vremenu, a ne znam više ni gdje se nalazim. Penjem se zato na najbliži kuk da odatle odredim kuda ću dalje. Uski i ostri greben uzdiže se prema vrhu i smatram ga najpogodnijim. Sav je ispresijecan bridovima oštrim poput noževa tako da se teško pridržavam rukama. Nisam se popeo ni desetak metara, a ono ispod mene ponor stravičan i crn. Bacim kamen i osluškujem koliko je dubok. Zato je Crnopac postao idealno odredište za speleologe.

Silazak je uvijek mnogo teži, no sada znam gdje se nalazim i kuda treba dalje. Odabirem šumu okruženu visokim stijenama. Zbog posve ravnog

Pogled s Bijelog kuka na labirint stijena i šume

poda osjećam se kao da sam ušao u prostranu dvoranu. Bukve su ovdje goleme. Izdužile su se u nebo tražeći malo sunca. Ovo je pravi odmor nakon onog pentranja. Prolazim tu oazu u tenu i ponovo se susrećem s novim kosim ponorom, malo manje opasnim, jer se vidi dno. Dubok je pedeset 50 metara.

Kako sam silazio, postajalo je sve hladnije, jer je na dnu još uvijek bilo snijega iako je kolovoz. Ponor je širok oko 2 metra ali se na dnu malo širi. Stijene su izbratzdane od vrha do dna snagom vode koja se tu cijedila tisućama godina. Gledajući te brazde obuzima me dojam da sam u gotičkoj katedrali. Sve to viđeno u meni budi nemjerljivo divljenje, ali i strahopoštovanje prema prirodi koja može učiniti takva djela.

Uspinjem se na najpitomiji prijevoj obrastao drvećem, kako bih izašao iz tih kukova. Osjećam se kao da hodam po tepihu, jer je tlo posuto debeлим slojem lišća i mahovine. Prelaskom prijevoja pitomo se tlo pretvara u surovi krš. Od susjednog

vrha tu su se naslagale odlomljene stijene. Bukovu šumu su zamijenile jеле, jedine koje mogu rasti u takvim uvjetima. Našao sam stabla koja su rasla iz žive stijene bez trunke zemlje. Prirodi je sve moguće.

Čuda se nižu jedno za drugim. Sad me put vodi u niz velikih vrtića. Tu je zapravo vrlo teško hodati, jer su sve stijene obrasle debelim slojem mahovine i stalno su mokre. Između stijena zjape rupetine od kojih su mnoge pravi ponori. Neke stijene sliče na obeliske ukrašene svjetlozelenom mahovinom, a visoke su više desetaka metara. Tu opasnu divljinu ublažavaju razni grmovi, trava, cvijeće i poneka jela. Užitak za oči!

Nisam prošao ni pedeset metara, a teren se potpuno mijenja. Penjem se opet na jedan od kukova, jer druge mogućnosti nemam. Težina mu je oko 2-3, ali ima dosta dobrih hvatišta. Na tim našim pohodima zapravo nikada nismo nosili ništa za osiguranje. Tako ni ja sada nemam ništa osim svojih ruku. Ovakvo planinarenje u šali smo nazvali BEZGRI-

JEŠNO, jer bi svaka pogreška bila fatalna, prva i posljednja. Penje se oprezno, a adrenalin raste.

Za nekoliko minuta sam na vrhu. Kao i uvijek, oduševljen sam vidikom. Stotine raznih kukova vire posvuda iz šume i mame me da i njih posjetim. Kuk na kojem sjedim vrlo je zanimljiv, jer je odmah ispod vrha kao rasječen divovskim nožem na dva dijela. Dno je ravno kao tanjur, idealno za noćenje u šatoru. Nastavljam put i na drugoj strani nailazim na malu ali suhu špiljicu. Ima čak prozor i vrata. Divota! U slučaju nevremena mogao bih tu i prenoći.

I tako se neprestano nižu zadivljujući prizori. Uvijek nešto novo, do sada neviđeno. Često pronalazim stijene koje su prave umjetnine. Neke su djela apstraktne umjetnosti, a neke dočaravaju stvarne likove iz prirode. Krećem se sve polaganije. Želim uživati u svakom prizoru i ovjekovječiti ga u sebi. Božje stvaralaštvo je tako raskošno, neponovljivo i beskrajno. Tako smo mali pred tom svemoćnom silom koja uvijek iznova, nikad umorna, sve novo stvara. Za nas, da se divimo, a ne da uništavamo.

U Zdenkovoj jami

foto: Slavko Tomerlin

Šibenski planinari na Kičmi na Putu Malog Princa
foto: Slavko Tomerlin

PREPORUKA ZA KRETANJE BESPUĆEM CRNOPCA

Odlučite li se krenuti u avanturu u samo srce Crnopca, nikada ne krećite sami. Najbolje je ići u troje. Dogodi li se slučajno nesreća, uvijek jedan može ići po pomoć, a drugi ostati kraj unesrećenoga. Ako bi vas bilo dvoje, onaj koji bi išao po pomoć teško bi našao mjesto nesreće. Kada biste išli sami, pogotovo vas ne bi nikada našli u slučaju da vam se što dogodi. Ovo shvatite vrlo ozbiljno! Nije lako osvojiti srce Crnopca, ali svaki kamen Crnopca odmah osvaja vaše srce.

SJEVERNI VELEBIT

VELEBIT - PLANINA ZA VELIKE DOŽIVLJAJE

Od Zavižana do Alana primorskom padinom

VANJA RADOVANOVIĆ, Zagreb

Davne 1990. godine, kao planinar s tek nekoliko godina iskustva i nekoliko izleta po Velebitu iza sebe, bio sam prvi put na Alanu i tad sam primijetio putokaz za stazu primorskog padinom prema Sići i Zavižanu. »Premužičku« između Alana i Zavižana već sam jednom bio prošao i zaključio sam da i ova primorska staza mora biti zanimljiva te da bi je valjalo jednom proći. Četrnaest godina poslije taj sam naum i ostvario!

Naša mala družina prijatelja-planinara iz Studentskog eperantskog kluba krenula je u petak podvečer iz Zagreba prema Oltarima mojim Kukijem (Seat Cordoba). Ekipa baš kakva treba za Velebit - poznata, iskusna, složna i, što je još za-

nimljivo, svatko od nas je iz drugog planinarskog društva: Zanatlja, Željezničar, POK Maksimir i Ericsson-Nikola Tesla. Putem su nas više puta pitali iz kojeg smo društva pa kad bi čuli za šarolikost naše družine, svi bi se znatiželjnici nasmijali. Nema veze, rekoše svi, samo se vi dobro zabavljajte.

Taj je petak u Zagrebu nakon kišne noći bio oblačan. Za put idealno, no na kišnu noć podsjećalo me je vozačko sjedište obilno natopljeno vodom. Noću je pljuštao kao iz kabla i kroz malo otvoren prozor ušlo je puno vode i sjedio sam na ne baš udobnoj presvlaci od vojnog šatorskog krila ispod koje se žmikal mokra spužva sjedala.

Zelengrad

foto: Faruk Islamović

Putem je sve bilo u redu, osim što se vrijeme malo-pomalo kvarilo. Kod Švice je već pomalo cmoljilo iz oblaka, da bi nas u Krasnom dočekao pljusak, koji je na Oltarima kulminirao prołomom oblaka baš onda kad smo stigli do Nike Markovića kod kojeg smo trebali posuditi ključ kuće »Oltari«. Zalijevan hektolitrima kiše pretrčao sam iz auta u Nikinu kuhinju i tamo bio sudionikom sljedećeg razgovora: - Dobra večer Niko - Dobra večer - Ja sam došao po ključ od skloništa - Ali ja nemam ključ - Pa kako, meni su rekli da... - Bila su tamo prošli vikend dva momka koji su zaboravili vratiti ključ pa ga ja eto sad nemam...

Pih! I što sad?

Niko savjetuje da idemo u Krasno prespavati kod nekog u selu, a njegov sin kaže da nazovemo Zavižan, možda ima mjesta. Već sam zvao prije tjedan dana pa su Vukušići rekli da je sve puno, ali hajde da ipak nazovem. Zovem ja i, gle čuda, gazzadarica kaže da je dom prazan. Očito se prvi put nismo razumjeli, jer gospođa sad kaže da je dom pun tek sutra.

Niko mi drži kišobran dok uskačem u auto za diluvijalna pljuska. Javljam prijatelju Saši da mijenjamo plan i vozimo prema Zavižanu. Vani kiša postupno prestaje, no cesta isprva više sliči na vesištučku stazu nego na prometnicu. No, malo-pomalo idemo i za mraka stižemo na Zavižan. Kišica još cmolji, domaćini se već spremaju na počinak, a mi vadimo provijant i večeramo. Uskoro stiže i Saša i nakon pozdrava vadi odličnu dimljenu slavonsku kobasicu koju brzo dezintegriramo zalijevajući je pivom. Slijedi još malo priče, a zatim u krpe - sutra nas čeka prava stvar!

Sutradan, negdje oko pola šest, otvorih oko i ugledah vani bistro nebo. Huraaaa! Iskočio sam iz kreveta i na brzinu izašao te dobio šamar od bure. Plus 5 stupnjeva i 10 m/s bure, rekao mi je poslije domar Ante. Nema veze, glavno da je bistro, neće biti vruće. U vanjskom toaletu doma imao sam priliku vidjeti demonstraciju SLP (»sindroma letećih papirića«) pri kojem aerodinamičke sile poništavaju gravitacijske. Naime, nakon upotrebe bačeni čmarni ubruščići ne poštuju naloge gravitacije i ne padaju u za to predviđeni otvor na tlu već zajedno sa svojim teretom radosno lete zrakom nošeni vjetrom koji puše iz spomenutog otvora. Na sreću,

Zdenac kod dulibe Paljež

foto: Faruk Islamović

za razliku od sličnog doživljaja na Osorščici gdje su dotični leteći objekti poželjni dati pusu u celo i kada sam se izmaknuo u zadnji čas, dotični su se ovaj put nakon 2-3 zaokreta mirno smjestili u crnu jazbinu gdje im je i mjesto.

Dok se ostatak ekipe još izležavao, Faruk i ja požurisomo šibani vjetrom na Vučjak. Otoci su bili kao na dlanu, Istra vidljiva od samog Kamenjaka kod Pule pa nadalje, desno od Učke video se slovenski Snežnik, pa naš Snježnik i Risnjak, Gorski kotar je bio sav ispod nas, od Kleka desno video se Žumberak, a dobro su se razaznavali Japetić, Plešivica, Okić i desno Medvednica. Između nje i Okića virkala je Ivanščica, na istoku su se vidjele ličke planine, meni manje poznate, a na jugu se video cijeli Velebit, od Svetog brda, Vaganskog vrha i Visočice i sve bliže od toga. Pogled za pamćenje!

Vratili smo se u dom kad su drugi već bili na doručku. Pozdravili smo se najprije sa Sašom, a zatim i s Antonom te napokon krenuli primorskom padinom prema Alanu. Do Živih vodica treba se

najprije spustiti nekoliko stotina metara. Na tom dijelu puta gacali smo po blatu (da, i toga ima na Velebitu!), malo se divili lijepo ozidanim lokvama i nakon 45 minuta hoda od Zavižana bili smo na križanju. Stigao je trenutak da kročimo na dugo očekivanu stazu mojih snova!

Oznake su dobre, marka nas sigurno vodi, staza je vidljiva i brzo se spuštamo do dulive Paljež. Vidimo teren pred sobom do vrha Budima i divimo se okolicu. Nailazimo na napuštene stanove, od kojih se neki još kako-tako drže pod krovom. U jednom nalazimo ostatke oruđa, metalne tanjure, klupu i stol... Produžujemo uz ogradiene livade i dolazimo do zanimljive stijene s nekoliko stuba. Kamo vode? Do male lokve u stijeni, promjera pola metra! Unutra plivaju neki kukci i ličinke. Penjemo se na vrh stijene i uživamo u vidiku. Nastavljamo uz livade puni snage i oduševljeni viđenim, no nikako da se uspnemo iz Modrić dolca. Gledamo kartu i tek onda shvaćamo da još nismo ni došli do njega. Ah...

Malo nam opada raspoloženje. Polako se uspinjemo lijepom borovom šumom sjevernom padinom Budima. Uspon je sve strmiji, no uskoro prestaje i pred nama je dugačka ravna staza kroz borovu šumu - kao u parku! Krajolik je sličan onome oko Crnog vrha i Močila u Paklenici - svjetlost borova šuma s travom na tlu, a stijenama na padinama.

Lisac stanovi s istočne strane

foto: Faruk Islamović

Dolazimo do prijevoja iznad Zabudima, spuštamo se dalje i tražimo odvojak za Budim. Eno ga, putokaz! Ostavljamo ruksake i krećemo za vrh... no, gdje je marka? Teškom mukom pronalazimo jedva vidljive markacije, uočavamo gdje je vrh i vidimo da nema nikakve ugažene staze nego se uspinjemo za nosom po razmjerno lakom terenu. Na vrhu padine marke više ne vidimo, no začas smo na vrhu s lijepim vidikom na more i okolicu. Slikamo se, uživamo, no sunce peče i brzo se spremašmo dolje.

Za deset minuta opet smo u hladu kod rukaska. Vrijeme je za ručak. Namazi i paštete nam pašu, Milivoj vadi i pivo iz ruksaka i užitak je potpun... No, odmor ne smije biti predugačak jer nas čeka još dug put. Prolazimo uz ostatke stanova na Zabudimu, neki su i obnovljeni, a nas staza vodi okolo naokolo bez nekog smisla... No, sve su to stare pastirske staze koje obilaze stanove i samo treba dobro pratiti marku. Penjemo se, pa smo opet na ravnom. Uglavnom smo stalno u šumi, no nije dosadno jer se krajolik mijenja svakih desetak minuta. Putem nailazimo na jedini svježi znak ljudskog postojanja na toj stazi - četkicu za zube koja je ispala nekom planinaru. Hvala svim prolaznicima ove lijepe staze što su je ostavili tako čistom, bez otpadaka!

Opet slijedi oštar uspon, pa malo manje strm spust do Plančica, križanja sa stazom za Rossijevo sklonište (dovle nam je trebalo oko 4 i pol sata hoda). Obje su staze slabo ugažene, a natpisi uz stazu nisu baš jasni. Našu stazu za Alan pronalazimo za nekoliko minuta stotinjak metara južno od natpisa, livada i suhozida, no stazu za Siču bi mogao pronaci samo Winnetou, jer nema nikakvog natpisa za skretanje, a prva marka na njoj je izbljedila i sakrila se u grmlju.

Idemo dalje kroz gustu mladu šumu i nižemo jednu dulibu za drugom, svaka iduća je malo viša od

Na vrhu Budimu

foto: Faruk Islamović

prethodne - prvo Miškulinsku dulibu koja je najveća, ali i veoma zarasla, ponegdje do struka. Slijedi Vukušić duliba, pa onda najljepša, Lisac staniči. Vegetacija je ovdje ponovno prava niska planinska, livada prekrasna, s jedne strane vidimo vrh Lisac, a s druge otok Rab. Nismo mogli proći, a da se ne odmorimo barem pola sata!

Slijedi sve strmiji spust u Vujinac i unatoč štapovima koljena već pomalo gnjave. Nakon Vujinca slijedi još jednom gore-dolje do dulibe Lađa, a zatim nas čeka stalna uzbrdica do Alana. Mučimo se penjući se na prijevoj prije Lađe, a zatim se strmoglavljujemo na prekrasne livade. Hura, malo odmora! Mir, kao da nigdje na svijetu nema nikog! Penjemo se opet do čistine Zelenograd gdje nas čeka iznenadenje - prekrasni kukovi! Nismo se dugo premišljali - bacamo ruksake i trkom gore! Odozdo izgledaju nedodirljivi, no vrlo je lako potpeti se, a pogledi na more su savršeni! Ostali bismo tamo duže da ne treba stići prije mraka do Alana.

Put se dalje penje ispod vrha Oštrika i onda opet pruža lijep vidik, sada i na dobar dio Paga. Prekrasno!

A onda opet... nogu pred nogu, već smo umorili i tijelo traži odmor, večeru, krevet. Za 45 minuta napokon smo na Alanu gdje vlada prividni mir. Dežurna planinarka mi je rekla tjedan dana ranije da se očekuje 35 »matičara« (članova HPD »Zagreb-Matica«) i da će biti gužva. No, njih nema

iako su rekli da će doći do 18-19 sati. Domari nas nude komadićima lubenice, hvala im, a mi jedemo juhicu koja nas oživljava. S prvim sumrakom stižu i »matičari... koja gužva nakon dana provedenog u samoći i miru! Opet malo jedemo hranu iz rukasaka i odustajemo od čekanja da se matičari nađeu a mi da eventualno prigrabimo ostatke graha. Odlazimo na prijevoj da pošaljemo SMS-poruku našim najbližima koji na žalost nisu s nama na brdu.

Nedjelja počinje za nas vrlo rano i ne baš ugodno. Navečer je u sobi bilo vruće, ali podnošljivo, no tijekom noći je postalo pakleno. Oko dva u noći već je pola sobe budno i idemo otvarati ulazna vrata doma da bismo napravili propuh. Da imam bolju vreću išao bih spavati van, no ovako se ipak povlačim nazad u krevet i nekako kunjam do jutra. Matičari izlaze iz soba već oko pola šest i remete moj lagani san pa se i ja dižem te izlazim u šetnju do prijevoja. Vjetar tuče u leđa dok šaljem jutarnji SMS supruzi i sinu: »Hej, tu sam, mislim na vas i žao mi je što niste tu sa mnom da uživate u ovoj ljepoti!«

Vraćam se u kuću, čavrlijam s domarima i raspravljamo o nacionalnom parku, cestama, turistima (kažu oni, svako ljetno zaluta netko s jahtom na prikolici do Alana, a jedne je godine jedan došao čak na Lubenovac pa pitao Bradu kud se ide za Njemačku!). Bude se i ostali, Faruk kuka kako se

nije naspavao. Doručkujemo na klupicama ispred doma, čaj nas budi i ubrzo krećemo.

Noge su ipak još nerazbuđene i ne slušaju nas, a mi biramo dužu varijantu cestom do Premužićeve staze. Do odvojka za Alančić se vučemo, a onda nas livade razbuđuju i lako idemo dalje. Uspinjemo se na vršak visok 1603 metra tik uz stazu. Vrh nas nagrađuje vidikom na sve strane: od Raba preko Malog Rajinca i Kozjaka sve do Vaganskog vrha, Šatorine, Zečjaka! Tu i tamo srećemo planinare. Šetamo ispod Krajačevih kukova, na stubama podno Crikvene stišće vrućina, ali nas na vrhu osvježava vjetar. Uživamo u ljepotama Rožanskih kukova. Ah, evo i Rossijevog skloništa, napokon, želudac mi se već skvrčio od gladi!

Posvuda je vruće, pa smo za ručak odabrali stol unutar skloništa. Kuća je brižno zatvorena, nema smeća i sve je uredno. Mislili smo skrenuti

i na Gromovaču, no kad smo vidjeli strminu izgubili smo snagu pa smo samo produžili. Noge su nam opet sve teže, sunce prži, a mi se svih zadubili u svoje misli, proživljavamo još jednom jučerašnju stazu. Mic po mic i evo nas već na cesti. Dio ekipe ide u Vukušić sniježnicu, a ja ostajem s rukacima na livadi i malo žmirim, malo pričam s biciklistima koji su stigli iz Lomske dulibe i idu za Zavižan pa u Krasno.

Još samo zadnji uspon do auta... U autu je 1000 stupnjeva (hura, mokro sjedalo se osušilo!), no začas se to izvjetri. Vozim do ulaza u botanički vrt gdje me čekaju MMF (Mea, Milivoj i Faruk). Uz uzvike oduševljenja skidamo gojzerice i oznjene majice te se oblačimo u »civilnu« odjeću. Uništavamo preostale zalihe hrane i vode te krećemo laganim gasom ka civilizaciji. Vrlo brzo Velebit ostaje iza nas i ostaje mi samo jedno veliko brdo u mislima.

NEKE NAPOMENE O STAZI PO PRIMORSKOJ PADINI

- **Markacija** vrlo dobra. Jedina loša mjesta su markacija za Budim (križanje je ipak dobro označeno!) koja je jako izbljedjela, no teren je lako prohodan a vrh vidljiv - treba se držati poludesno. Drugo loše mjesto je križanje sa stazom Brisnice - Rossijevog sklonište. Od natpisa »Plančice« treba ići 50 m prema Brisnicama odvojakom za Alan, a 50 m prema Rossijevom skloništu za put prema Siči. Prva markacija je na kamenu tik iza natpisa »Rossijevog sklonište«, ali je vrlo blijeda - staza ide poludesno u šumu.
- **Staze** su uglavnom vidljive i razmjerno dobro ugažene, osim na mjestima gdje je vegetacija bujna (najgore je u Miškulinskoj dulibi, gdje treba dobro pratiti markaciju).
- **Vodu** treba nositi sa sobom. Našli smo vodu na Živim vodicama, na Palježu i u lokvi iznad Modrić dolca, no nisu za piće bez pročišćavanja.
- **Biljni svijet:** Cvijeća kao u priči, sve cvate i prekrasno miriše - toliko mirisa već dugo nisam osjetio u planini!
- **Životinjski svijet:** ništa posebno - mnogo leptira, nešto muha, rojevi plavih mušica na Vujinovcu, malo ptica, jedna neotrovna zmijica na Premužički ispod Alančića.

- **Žigovi:** nema ni jednog na putu između Zavižana i Alana primorskom padinom. Na Budimu je samo mali betonski triangulacijski znak.

- **Najljepših pet točaka na putu:** Budim (iskriviljeni borovi, lijepo stijene i vidik), Lisac stanovi (idilična livada i pogled na more), Oštrik (pogled na more), Paljež (stanovi i lokva u stijeni), Zelengrad (penjanje po kukovima).

- **Preporuke:** Obvezno prije izleta pročitajte članak »Nova staza uzduž sjevernog Velebita« Mirka Belavića iz Senja (Senjani su markirali ovu stazu 1989. godine) u »Hrvatskom planinaru«, br. 1-2, 1990. Članak sadrži mnogo korisnih podataka o stazi, skicu staze sa svim udaljenostima i opisom koji je vrlo koristan. Staza je dobro ucertana na Smardovo karti 16 »Sjeverni Velebit«. Po grubom izračunu na stazi u smjeru Zavižan - Alan ima oko 1300 m silaska i 1200 m uspona - dakle, nije to šala! Uglavnom su to usponi i silasci od stotinjak visinskih metara, no ima ih više nego što smo očekivali. Unatoč tome, ima začuđujuće mnogo ravnih dijelova, a staza je i dobro trasirana starim putovima tako da nema pentranja po kamenju i nepotrebnoj krivudanja. Staza je većim dijelom u sjeni i šumi tako da se može obići i ljeti, no za sparnih dana je ipak prilično vruće.

GORSKI KOTAR

IZLET U RAVNOGORSKI KRAJ

JASNA KOSOVIĆ, Zagreb

Ravnogorski se kraj prostire s obje strane stare Karolinske ceste na prostoru između Vrbovskog na istoku, Kupjaka na zapadu, te Mrkoplja na jugu. Sa sjeverne strane omeđuje ga Javorova kosa uzdižući se baš nad Ravnom Gorom.

U tom je kraju svakako najveća vrijednost prekrasno šumsko područje kroz koje vode mnogobrojne označene pješačke staze. Oznacili su ih članovi PD »Višnjevica« iz Ravne Gore i povezali u Ravnogorski planinarski put (RGPP). Posebnost tog područja su kraške tvorevine poznate pod nazivima ponor Pod Kosicom, Kicljeve jame i Ledena jama kao i vidikovci Javorova kosa, Kicljev vrh i brdo Vjenac. Sva se ta mjesta nalaze sjeverno od Ravne Gore na trasi RGPP-a, a dostupna su dođe li se vlakom do Skrada ili Moravica.

U jednom ili u dva dana, s noćenjem u planinarskoj kući na Javorovoj kosi, mogu se posjetiti sve te zanimljivosti. Kako se god odlučite - za jedan ili dva dana - nećete požaliti. Samo ćete se u jednodnevnom izletu više nahodati.

Dođete li vlakom u Skrad, na Kicljev se vrh možete uspeti za dva sata, do Kicljevih jama spustiti za pola sata, a do planinarske kuće »Javorova kosa« trebat će vam još sat i pol. Uz dogовор s domaćinima ovde možete prenoćiti, naložiti peć i skuhati juhu, obići piramidu na vrhu i, nešto dalje, vidikovac s klupicom s kojeg je nezaboravan vidik na Ravnu Goru i brda smještena južno od nje - Debelo brdo, Uglješ s relejem, Turmin, Višnjevicu i Bjelolasicu - dakle uživati u boravku u šumi. Također, možete se za 40 mi-

Skradski vrh s Javorove kose

foto: Tomislav Marković

Pred Velikom Kiclevom jamom

nuta spustiti u Ravnu Goru i otići u restoran na večeru ili samo prošetati.

Ako ste se odlučili vratiti isti dan, nakon odmora na klupama ispred kuće krenite na vlak u Moravice. Put vodi preko vidikovca Vijenca do kojeg ima sat i četvrt hoda, pa zatim mimo Ledene jame isto toliko vremena, i konačno još sat i pol do željezničke stanice u Moravicama. U jednom danu bit će oko osam sati hoda, a s odmorima i više, pa svakako provjerite vozni red vlakova.

OPIS PUTOA

Od željezničke postaje u Skradu uputite se za markacijama prema Skradskom vrhu. Oznake vas vode uz groblje i crkvu do kućnog broja 26 u ulici XIII. primorsko-goranske brigade. Tu markacija preko livade ulazi u šumu. Idete li na Kiclev vrh treba nastaviti još 50 minuta asfaltnom cestom koja obroncima Skradskog vrha vodi do zaseoka Hripca (Hribac). Usput se najprije prolazi kroz Veliko Selce, zatim se s ceste otvaraju

vidici prema Špičastom vrhu, a onda se prolazi odvojak za selo Divjake.

Kroz Hribac treba slijediti markacije GPP-a koje dolaze sa Špičastog vrha i vode na Skradski vrh. Putokaz kod zadnje kuće upućuje prema Skradskom vrhu, dok se za Kiclev vrh nastavlja sljedećih petnaestak minuta makadamskom cestom koja vodi u Ravnu Goru. Ubrzo se dolazi na novu markaciju. Ona stiže sa Skradskog vrha i vodi na Kiclev vrh. S makadamske se ceste otvara vidik na strm i kamenit obronak Skradskog vrha i na prekrasne crnogorične šume. Cestom se prolazi pokraj odvojka ceste koji desno odlazi put Skradskog vrha, a malo dalje cestu napušta odlazeći ravno šumskim putem.

Za 15 minuta stižemo na raskrije markiranih putova s putokazima - desno u Ravnu Goru, a ravno za Kiclev vrh i Kicleve jame. Od puta za Kicleve jame odvaja se put za Kiclev vrh.

Kiclev vrh (920 m) uzdiže se iznad Bukovske doline kojom, negdje u dubini, teče Bukovska

Ulaž u Ledenu jamu

Planinarska kuća »Javorova kosa«

foto: Jasna Kosović

Dobra. Vidik se s vrha pruža na Vijenac i u nastavku na Sokolovu gredu koju prepoznamo kao kamnit briješ. U daljini se naziru kanjon Kupe i slovenska brda nad njim, a na suprotnoj strani pogled privlače crnogoricom prošarana Javorova kosa, iza nje relez na brdu Uglješu i stožac Debele kose, a još dalje vrhovi Turmina i Višnjevice te greben Bjelolasice.

S vrha se treba vratiti desetak minuta do puta za Kicljeve jame kojim se nešto strmijim silaskom stiže pred otvor Bijele jame.

Kicljeve jame (800 m) su skupni naziv za dvije jame - Bijelu (Veliku) i Crnu (Malu) jamu. Bijelom jama naziva se ponor okomitih litica u koji ponire potocić. Pregrađena je kamenim zidom pa se čini da su to dvije jame jedna do druge. Na stotinjak metara zračne udaljenosti od Bijele jame nalazi se Crna jama koja je još impresivnija. Is-

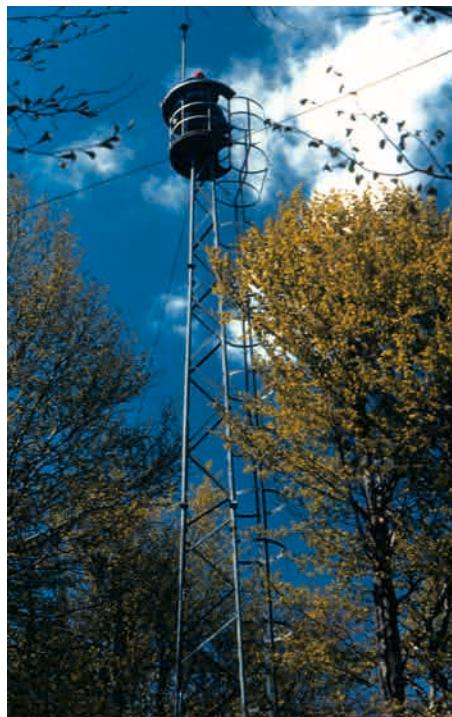
pred kamenog portala zjapi golema crna rupa. Dva potocića žubore u strmim jarugama, spajaju se prije ponora i ruše u dubinu. Obje jame čine jedinstven speleološki objekt. Ukupna duljina kanala iznosi 1075 m, a dubina 285 m. Radi sigurnosti posjetitelja, oba su ponora ograđena čeličnom sajalom.

Da biste stigli do Crne jame idite kolnim putom oko 200 m do mjesta s kojeg se staza odvaja desno (putokaz se nalazi visoko na stablu) i za tri minute bit ćete kod njenog otvora.

Nakon razgledavanja Kicljevih jama valja nastaviti kolnim putom desetak minuta do makadamske ceste kojom se lijevo (desno za Ravnu Goru ili Skrad) za pola sata dolazi do omanjeg kamenoloma. Usput se s ceste mjestimično otvara vidik na zanimljiv stožasti oblik Vijenca. Tik prije kamenoloma putokaz upućuje desno (lijevo za Vjenac) prema kući na Javorovoj kosi, do koje je još 45 minuta uspona. U završnom se dijelu uspona do kuće može izvesti grebenom, dok se put preko Božjeg studenca može upotrijebiti u silasku.

Oko 150 m dalje od planinarske kuće najviši je vrh Javorove kose (1015 m) s 13 metara visokom razglednom piramidom, a nekoliko minuta dalje iz šume se izlazi na ranije opisani vidikovac.

U povratku prema Moravicama treba se s Javorove kose vratiti do kamenoloma. Za Vjenac se staza uspinje

Vidikovac na vrhu Javorove kose

foto: Alan Čaplar

Debelo brdo i Ugliješ s vidikovca na Javorovoj kosi

foto: Jasna Kosović

iznad kamenoloma i za manje od pola sata stiže na njegov vrh. Usput se desno odvaja staza kojom se pokraj izvora (10 min), zapuštene lugarnice (još 5 min) i Ledene jame dolazi u Moravice.

Vijenac (899 m) je još bolji vidikovac od Kiclavog vrha iako se oba uzdižu nad Bukovskom dolinom. S njega je vidik proširen još na Skradski vrh i zaseoke Hribac i Divjake na njegovim obroncima.

Prema Ledenoj jami može se i tako da se nastavi stazom koja se grebenom spušta na drugu stranu do kolnog puta na livadici. Njome se desno stiže do napuštene lugarnice, a lijevo se može na Sokolsku gredu (oko 30 minuta). Na tom silasku staza je zapuštena i markacije se teže slijede, pa je sigurnije vratiti se na stazu preko izvora gdje su markacije obnovljene.

Markacije postoje i prema Sokolskoj gredi, ali one vode mjestimično zaraštenim putom pa ih treba tražiti. Kretanje postaje lakše kada se uhvati staza po kamenitom grebenu. Tada se počinje otvarati vidik prema Skradskom vrhu, Skradu i slikovitom zaselku Bukovskom Vrhu smještenom na omanjem grebenu. Ako ste snalažljivi i uporni, svakako je posjetite. Radi posjeta Ledenoj jami trebate se vratiti do mjesta silaska s Vijenca i nastaviti kolnim putem do napuštene lugarnice.

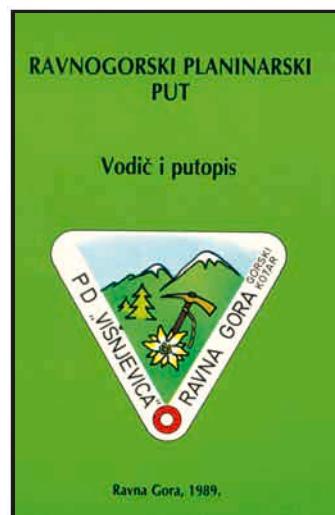
Od lugarnice do Ledene jame još je nešto više od pola sata hoda. Kolni put kojim vode markacije

prolazi ispred lugarnice i izlazi na makadam. Nakon 500 metara s ceste se odlazi desno kolnim putem do otvora Ledene jame.

Ledena jama ima ulazni otvor širok 20, a visok 10 metara. Odmah iza ulaza je strm silaz u unutrašnjost jame koja se grana u dva dijela. Jama je naročito lijepa zimi kada se od vode naprave prekrasni ledeni špiljski ukrasi po kojima je i dobila ime.

Od jame se još desetak minuta kreće šumom, a zatim se izlazi na obronak brda Ruđača pokrivenog livadama na kojima rastu mnogo brojne breze. Put s livade nalazi opet u šumu sve strmije se spuštajući oko pola sata do asfaltne ceste u zaseoku Petrovićima. Pritom markacija dva puta presijeca makadamsku cestu krateći tako vrijeme hodanja. Zadnjih se pola sata do željezničke stanice hoda cestom koja pod kraj prelazi rijeku Dobru, a zatim i željezničku prugu.

Krećete li na ovaj put, svakako nabavite vodič i dnevnik Ravnogorskog planinarskog puta. Sve obavijesti o tom putu i planinarskoj kući »Javorova kosa« mogu se dobiti od Blažice Sveticki na telefon 098/260-209.

USPON NA GRAN PARADISO

ČETIRI TISUĆE ŠEZDESET JEDAN

mr. RADOJKA BRONIĆ, Zagreb

Planirajući izlete u HPD »Pliva« željeli smo povesti veću skupinu članova na neki četiritisućnjak te smo moj prijatelj Tomica i ja odabrali Gran Paradiso (4061 m). Naime, taj se vrh nalazi u području nacionalnog parka, što zasigurno znači da je okolica lijepa i zanimljiva. Također, sam uspon na vrh nije tehnički zahtjevan, traži samo dobru volju i, dakako, fizičku spremnost. Tomica, kao iskusni planinar, preuzeo je ulogu vodiča u visinama, dok sam ja bila zadužena »za zemlju« - autobus, rezervaciju doma, koordinaciju, i još puno detalja za izlet s 34 sudionika. Kao u pravom timu, uloge i odgovornosti odmah su se utvrdile, cilj je bio jasan i pripreme su počele.

Odmah smo započeli s vježbom, vikendom redovno planinarenje, srijedom Sljeme i - kao završna vježba, dva puta uspon na Sljeme. To smo shvatili kao test spremnosti za uspon na četiritisućnjak.

Iako se činio dalek, brzo je stigao trenutak polaska. Dolinom Aoste upućujemo se prema našem odredištu, mjestu Pontu. Pomišljam: nalazim li se to u Italiji, ili negdje u Aziji? Okruženi smo terasastim vinogradima, koji nevjerojatno podsjećaju na polja riže prelijevajući se kao slapovi. Odjednom se pred nama otvaraju planinski vrhovi. To je dolina u kojoj vlada suživot i tiho prijateljstvo zelenih livada, kamena, potočića i raznolike flore

Pod vrhom Gran Paradisa
foto: Tomislav Marković

Planinarski dom Vittorio Emanuele II

foto: Tomislav Marković

i faune. Od mjesta Punta do doma Vittorio Emanuele vodi slikovita, široka staza.

Ljepota svuda oko nas, u daljini vrhunci, oko nas cvijeće svih boja i oblika. Usput srećemo svisca koji radoznao promatra planinare i očekuje po-kalone u obliku hrane. Divokoze slobodno skakuću oko staze i doma. Sklad i smiraj narušava samo šum slapova koji bučno protestiraju što moraju napustiti svu tu ljepotu kojom su okruženi i što ipak moraju prema ušcu.

U svoj toj divoti, na 2732 metara, nalazi se i planinarski dom s prekrasnim vidikom na okolne vrhove i na jezero Lago di Moncorve, udaljeno svega nekoliko metara od doma. Puno je planinara, mlađih, starijih, Francuza, Talijana, iskusnih, početnika.

Vremena za odmor nema: Tomica vodi grupu na vježbu. Odmah pored doma našli smo vježbalište i to za one sudionike koji još nisu okušali hodanje na derezama i uz cepin. Svi su se odmah bacili na posao: kako se zaustaviti upotrebom cepina, kako hodati s tim »čavlima«?

Sutradan ujutro, četiri sata. Kroz prozor promatram u mraku gusjenice, cijeli niz čeonih svjetiljki. Podosta njih je već krenulo na vrh. Moramo se požuriti, doručkujemo na brzinu, provjeravamo opremu, treba krenuti. Nas dvadeset i pet kreće u svitanje zore, naoružani potrebnom opremom i, što je najvažnije, velikom željom većine da se uspimo na vrh.

Nakon sat hoda stavljamo dereze i uspinjemo se oštro uzbrdo. Vjetar sa sjevera je prilično jak i hladan, sunce samo što nije izašlo. Ispred nas kolone penjača tiho i polako

grabe prema gore. Dereze radosno škripe po tvrdo zaleđenom snijegu. Tu nema dokazivanja, važno je sigurno i umjerenim tempom prema vrhu. Pogled mi s vremena na vrijeme odluta prema Mont Blancu, koji kao da progovara o svojoj snazi i kaže: »Ja sam najviši«. Čak si je krunu na glavi izradio. Tomica pojašnjava da na vrhu puše jak vjetar koji stvara vrtlog snijega i leda.

Tik pod vrhom

foto: Silvana Marković

Članovi HPD »Pliva« ujutro prije uspona na vrh

foto: Silvana Marković

Nakon pet sati hoda, na vrhu smo »Velikog raja«. Sunce nas nemilosrdno prži, ali ipak uživamo u pogledu na Mont Blanc, Matterhorn, masiv Monte Rose, Breithorn i druge vrhunce. S druge strane, dolje u dolini, daleko od ovog raja, teče rijeka Po i svakodnevica civilizacije 21. stoljeća ne mareći za ljepote i čari planinskih vrhunaca nadohvat ruke.

Na samom vrhu je stijena visoka nekoliko metara i samo odvažniji se uspinju i na nju. Sretni smo i ponosni, ipak smo svi na vrhu i još jedan timski zadatak je uspješno završen. Ovo je jedan od onih događaja koji se ne mogu iskazati riječima, to je doživljaj koji se tiho uvuče negdje u dušu i tijelo. Riječi su suvišne. Pronaći besmrtnost, život i nadahnuće u planini okovanoj ledom i kamenom, obasjanoj suncem, može samo onaj tko poštuje planinu i živi s prirodom.

KAKO NA GRAN PARADISO?

Od Zagreba do Aoste preko Milana ima 840 km vožnje. Nekoliko kilometara nakon Aoste, u mjestu Villeneuve treba skrenuti prema dolini Valsavarenche i nakon 27 km stiže se u Pont (1960 m), polaznu točku za uspon. U dolini se nalazi veliko parkiralište, moguće je kampirati ili spavati u hotelu Albergo Gran Paradiso.

Za uspon do Rifugio Vittorio Emanuele II (2732 metra) treba 3 sata. Staza nije teška, a vodi u zavojima do doma. Planinarski dom je dobro opskrbljen i ima ukupno 72 ležaja. Mjesto za spavanje treba ranije rezervirati jer je u domu velika gužva. Telefon u domu je ++39 0165 95920.

Od doma prema vrhu staza vodi preko velikih kamenih gromada, zatim na snijeg, te nakon sat do sat i pol uspona na ledenjak ste na 3000 metara. Staza je dobro uhodana, nema hodanja po grebenu i nije značajno izložena. Posljednjih 50 metara je stijena s dva prilično teška prijelaza (II. stupanj) i tu se stvaraju gužve. Od doma do vrha ima ukupno 5 sati hoda. Spust s vrha do doma traje do 3 sata. Za uspon je obvezna upotreba cepina i dereza. Preporučuje se također hodanje u navezu. Svakako upotrijebite sredstva za zaštitu od sunca jer neki naši sudionici koji to nisu učinili, imaju loša iskustva.

OTVORENJE DOMA »BREZOVAC«

11. 9. NA DINARI

fotografije: Alan Čaplar

PARK PRIRODE BLIDINJE I VRAN-PLANINA

HERCEGOVINA NA MOM DLANU

JASNA ŽAGAR, Sesvete

Po tko zna koji put vratih se jugu. Poput lastavice. Cvrkućući od iščekivanja novog i meni nepoznatog doživljaja.

U sjeverozapadnom dijelu Hercegovačko-neretvanske županije, na granici općina Jablanica, Široki Brijeg, Posušje, Tomislavgrad i Rama, smjestili su se divovska Čvrsnica i tek nešto niže Vran, a između njih polja i bistro prirodno gorsko jezero. zajedno čine čudesan prirodnji sklad - Park prirode Blidinje.

Noć je bila prohладna i tiha, a jutro rosno. Ovdje, tako visoko ponad mora, vrijeme kao da ne postoji. Ili barem ne postoji u otkucajima sata. Jedino vrijeme su jutro i večer, dan i noć.

Još snena promatram planinu. Unatoč svojoj zavidnoj veličini ne izgleda neljubazno. Tiha i zelena, topla i mila. Iako znam da je ova plaha pitomost samo dio moje želje i maštanja, upijam je bez prijekora što mi vara oči. Što me doziva svojom bolnom, monumentalnom tišinom.

Teškim koracima dodirujem kamen. Izvrće mi se pod nogama i tjera na oprez, dok bi mi oči htjele ubrati svaki cvijet utkan u raskošni pokrivač kojim se ogrnula planina. Kraljevski ljiljan, ruža crveno-lista, karanfili bijeli i rozi, davno ocvali kukurijek, rožac što je svojim biserno-bijelim grmićima pokrio kamen, pa onda hrvatska sibireja, busenasta pušina, Kluzijev petoprst... i tako u nedogled.

Na oštrot strmini, kojom mi noga nije vična hodati, saveznice pronalazim u tananim bukvama. Pružaju mi ruke, povlače sve dalje i dalje, dozivaju u visine. Sirostice su se poinule od vrućine i žeđi da bi mene zaštitile od sunca koje nemilosrdno prosipa svoje svjetlo i toplinu po snenoj planini. Po nogama osjećam dodir klekovine, dok skakućem s kamena na kamen skrivenima pod zelenim tepihom. Borovnica i bor, stolisnik i munika, medvjjetka trava.

Na surovoj strmini sjedoh na kamen. Neka nevidljiva sila vuče me k sebi, ali ja joj prkosim,

Pogled iz Hajdučkih vrleti na Vran foto: Jasna Žagar

* Trodnevnim izletom 16. - 18. srpnja HPD »Lipa« iz Sesveta posjetilo je Park prirode Blidinje i planinu Vran. U sklopu izleta posjetili smo Međugorje, Blagaj i izvor rijeke Bune podno Veleža s Blagajskim gradom i derviškom tekijom te Mostar. Drugog dana uspeli smo se na Vran (2074 m), a trećega posjetili Masnu luku u okviru Memorijalnog skupa »Ivica Plazonić« koji organizira HPD »Malačka-Donja Kaštela«. Smještaj s »pet zvjezdica« omogućile su nam obitelji Kolak i Gagro, a o sigurnosti uspona brinuli su prijatelji iz PD »Orlova stina« iz Tomislavgrada. Svima veliko hvala! Na kraju, još samo čestitke na upornosti našoj članici Romani Krištof koja je nakon dvije teške operacije pobijedila Vran.

vičem bez glasa: »Odustani! Nećeš me pobijediti!« I onda zaboravih na nju, na njezino postojanje. Poda mnom Vran planina, oko mene pećine hajduka Mijata Tomića i grob Dive Grabovčeve, pred mnom snjegovi Čvrsnice, koji se zbog oštре planinske klime ovdje zadržavaju do kraja ljeta, magloviti stožac Cincara i do ushita zeleno i zlatno Dugo polje. Hercegovina na mom dlanu!

Utonuh u misli, tiše od same tišine, kroz koju su svoje priče raspredali samo ptice i zrikavci. Možda su baš sada slavili ljepotu djevojke u koju se zagledao sam kupreški beg Tahir, a koja se od njega sakrila na proplanku Vran planine i čuvala ovce. Pomoću svojih uhoda Tahir-beg ju je našao i ubio. Kosti joj i danas leže na tom nesretnom proplanku, na prijevoju Kedžari. Diva Grabovčeva simbol je prava izbora, za koji je nesretnica položila svoj mladi cvjetak života. Ili pak prepričavaju djela hajduka Tomića, koji je najveći dio svog hajdukovanja proveo pokraj doljanskih drumova i skrivanjući se u blidinjskim pećinama. Protivio se turskim nametima i hajdučki otimao bogatim trgovcima i vojsci te štitio narod. Mijat Tomić stradao je na Sovičkim vratima, gdje mu kosti leže i danas. Za malog čovjeka Mijat je simbol pobunjenog slobodarskog duha, tako potrebnog svim potlačenima.

Misli mi utihnuše. Ostao je samo dah povjetarca što treperi izvan mene odnoseći glas moje nepregledne slobode niz planinu u Dugo polje, tu planinsku visoravan pokrivenu livadama. Čovjek je dugo prisutan na ovim prostorima. Ljeti na ispašama, a zimi bježeći od strašnih planinskih vijavica zametenih snijegom. A tek kiše! Kakve li su to iznenadne neprozirne kiše! U jednom gotovo ne postojećem trenutku, tek što pronađoh zaklon, Vran i Čvrsnica nestali su u teškom olovnom oblačku iz kojeg je lijevala gusta, neprozirna kiša. Časak potom ledene kuglice zasule su Dugo polje. Tupi *tup! tup! tup!* odzvanjao je po kamenu, dok je vrtove i pašnjake pokrivaо led. Oluja je jenjavala, sunce provirivalo iza oblaka, a duga se nadivila nad Dugim poljem. Nestade nevremena bez traga.

Misli mi ponovo zamrmoriše jer preda mnom,

Nekropola stećaka u Dugom polju, u pozadini Čvrsnica

foto: Jasna Žagar

kao izbačeni valom iz olujom uzbibanog mora, izroniše kameni monoliti s urezanim simbolima. To je nekropola stećaka iz bogumilskog razdoblja. Podno Vrana, a u okrilju Čvrsnice snivaju svoj stoljetni povijesni san, baš kao da su oduvijek i zauvijek tu, na Dugom polju.

Ne znam više što bih s tolikom ljepotom. More zelenila zamijenih morem plavetnila. Poneki bijeli oblačak ploveći beskrajnim nebeskim prostranstvom, koje se u ovim visinama čini još prostranjim, ogleda se u bisernim vodama ledenjačkog jezera Blidinja. Zimi je zaleđeno, a ljeti neobično toplo.

Tamo, na drugoj strani, podno šumovitih padina Čvrsnice, Masna je luka, poseban šumski rezervat. Mjesto je to nekoliko izvora kristalne ledene vode, nakupljene u njima uslijed kiša koje zalijevaju Čvrsnicu i prolaze kroz njezino vapnenačko stijenje ostavljajući je tako bezvodnu. Podno fratarske kuće i crkve vrelo je Jasle, gdje voda izvire iz samog podnožja male špilje, teče potokom i ponire u polja. Fra Petar Krasić čudesan je čovjek. Mogla bih nabrajati njegove hobije kojima pridonosi razvoju ovoga kraja i očuvanju baštine, ali mene je osobito oduševio uzgojem tornjaka, planinskih pasa autohtone hrvatske pasmine. To je stara europska pasmina koju spominju dokumenti bosanske katoličke crkve već 1067. godine. To su snažni i hrabri psi koji se ne boje vuka. A one dvije rudlave loptice s bistrim crnim očicama, mirogavim repićima i sićušnim lavezom dobrodošlice

nikoga ne mogu ostaviti ravnodušnim.

Memorijalni skup »Ivica Plazonić« poseban je događaj. Susret planinara, susret prijatelja, susret čovjeka. Misa u ozračju mira, ljubavi za bližnjega i ljudskog dostojanstva. Susret čovjeka sa samim sobom.

I tako bi polako prolazio dan i nestajao u dubinama moga zamagljenog sjećanja.

A uvečer, kad su se planine sjenama spustile u dolinu, a noć je pokrila svojim prohladnim da-

hom, iz skrivenih dubina duše iskrala se pjesma. Sramežljiva i tiha, nadjačala je žuborenje riječi koje su bivale sve tiše, i tiše, i tiše, i potom nestale u mraku. Ona je budila u meni ljubav za meke svilene riječi koje su se slijevale niz tu očima nevidljivu nit predenu grlima pjevača Ivana, Vlade i Tonija. »Prašnjavom cestom do Livna...«, pjevali su. Slušajući gangu uronila sam u taj mistični svijet planina, noći i pjesme, osluškivala jeku prošlosti i zamišljala budućnost kojom neće vladati prazna tišina.

IZ PROŠLOSTI

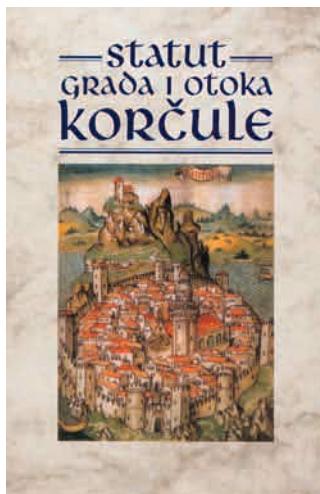
ŠPILJE I JAME U STATUTU GRADA I OTOKA KORČULE

VLADO BOŽIĆ, Zagreb

Špilje i jame odavno su bile sastavni dio života naših ljudi, pa tako i stanovnika otoka Korčule, koji su u 13. stoljeću stvorili svoj statut. Po običajima srednjeg vijeka, Korčulanski je statut pisan latinskim jezikom - STATUT ET LEGES CIVITATIS ET INSULAE CURZULAE. Korčulani su već 1214. donijeli svoje prve organizacijsko-pravne norme sabrane u Komunalnom statutu. Taj je statut potvrđio korčulanski knez Marsilije Zorzi 1265. i time potvrđio dotadašnje statutarne odredbe. U dogовору с отоčanima donio je tada novi Statut čiji je tekst sačuvan do danas. To je naš najstariji pravni zbornik. Tijekom sljedeća dva stoljeća Statut je dopunjavan, zadnje su dopune unešene 1455. kada je Korčulom vladao knez Stjepan Magnus (1453-1455), a primjenjivao se sve do 1816. kada je uvedeno austrijsko zakonodavstvo. Statut je više puta prepisivan. Posljednji prijepis (rukopis) s redakcijom nalazi se danas u knjižnici obitelji Kapor u Korčuli. Statut je prvi put tiskan

1643. u Veneciji s prijevodom na talijanski jezik. Na hrvatski jezik prvi je puta preveden 1987. Za 3. izdanje Statuta tekst je s latinskog preveo Antun Cvitanović, a knjigu je uredio Miljenko Foretić. Izdana je 2002. u Korčuli na hrvatskom i latinskom jeziku, a ima 488 stranica. U uvodniku trećeg hrvatskog izdanja Statuta, koje je »temeljito revidirano, dopunjeno i dotjerano«, korčulanski gradonačelnik Mirko Duhović kaže: »Statut je prožet i hrvatskim riječima te pravnim ustavovama koje govore o davnim praslavenskim vremenima po kojima su korčulanski otočani živjeli cijeli niz stoljeća i sačuvali svoj jezik i kulturu.«

Statut je zanimljiv i speleologima jer se u njemu spominju špilje i jame na otoku. U poglavljju 105., u Uredbi o lokvama, govori se o čuvanju vode u otočkim lokvama i jamama. U odluci donešenoj 18. studenog 1414. stoji: »Neka se primjenjuje stari običaj. Neka bude svakom dopušteno, ili svima onima koji imaju lokve, da svoje lokve

Vela špilja na Korčuli

foto: Milivoj Uročić

zatvore od prvog dana mjeseca svibnja i neka se nitko ne usudi otvoriti ih pod prijetnjom kazne od pet perpera. I svi vlasnici jama ili špilja (latinski fosse - špilja ili jama) smiju tada prodavati vodu što povoljnije budu mogli, i to sve do svetkovine Sv. Mihovila.

Više neimenovanih jama i špilja spominje se u Katastru korčulanskog zemljišta donešenom 2. svibnja 1427. Tu se spominje jedno zemljište poviše Vele Luke zajedno sa Spilom (najvjerovatnije se radi o špilji danas poznatoj pod nazivom Vela špilja), u Pupnatu se spominje zemljište zvano Grohote (grote ili groti - otočki naziv za male špilje i polušpilje), kod Blata se spominje zemljište »blizu jame Radoja Medojočića« (latinski puteus - jama), a također i zemljište »do jame ispod Slane Glavice«. Kod Blata se spominju i zemljišta koja se pružaju »od Spilice pa sve do vinograda« (spila, spilica - otočki naziv za špilju odnosno špiljicu).

Iz teksta je vidljivo da su Korčulani poznavali više špilja i jama na otoku. O špiljama i pličim jamama u kojima je bilo vode vodili su posebnu brigu da bi sačuvali vodu za sušne dane. Nažalost, špilje i jame nisu poimenično navedene, no vidljivo je da su neke jame služile kao orijentiri za određivanje položaja zemljišta.

Ovi podaci iz 15. stoljeća važni su za povijest speleologije u Hrvatskoj jer dopunjaju znanje o našim špiljama i jamama. Prije ovih podataka spominje se samo Špilja u zaljevu Željina (današnji

naziv) na otoku Ugljanu u starim listinama iz 1096. i 1166. godine. Prvi sljedeći podaci datiraju iz 16. stoljeća, tj. iz 1536. kada se u knjizi »Planine« Petra Zoranića spominju špilje i pećine na Velebitu i Dinari, i 1584. kada u znanstvenoj raspravi filozof Nikole Gučetića piše o špilji Šipun.

Most na ulazu u Velu špilju

foto: Milivoj Uročić

IZ PLANINARSKE PROŠLOSTI

DRAGUTIN BRAHM - SLIKAR I GLAZBENIK

Nastavak iz prošlog broja

VLADIMIR JAGARIĆ, Zagreb

U prošlom broju našeg časopisa opisao sam Brahma kao planinara, njegovu pogibiju u Anića kuku i njegovo matično društvo Klub »Cepin«. Sada navodim podatke o njegovoj djelatnosti kao slikara i glazbenika.

Osnovno je glazbeno obrazovanje stekao u Muzičkoj školi u Zagrebu. Izvrsno je svirao sve žičane instrumente, od gitare, bendža do ukulele, znao je svirati i harmoniku, a bavio se i skladanjem. Za sve svoje pjevane skladbe sam je pisao i tekstove. Od brojnih njegovih skladbi svakako je najpoznatija »Moj Zagreb tak imam te rad«. Pjesma je napisana 30-ih godina prošloga stoljeća i ostala je rado pjevana do današnjih dana. Planinari je također vole zapjevati na društvenim veselicama i izletima. U muzikološkoj literaturi smatra

se prvom pjesmom koja je posvećena Zagrebu. Prvi je njen izvođač bio Vlaho Paljetak, a tijekom godina na svojem su je repertoaru, pored ostalih, imali Ivo Robić, Kvartet »Studio« i Ivica Šerfezi. U novije doba snimljena je i na CD-u, a objavljena je u mnogim zbirkama starogradskih popevki.

Prema tome, i mi planinari imamo skladatelja planinara koji je napisao jedan »evergreen«. Putujući »Samoborčekom« na izlet u Samobor Brahm je bio toliko oduševljen »peglicom«, kako su vlačić od milja nazivali Zagrepčani, da mu je u spomen napisao popevku »Samoborec«. Još nešto iz »glazbenog« Samobora: na njemačku melodiju pjesme »Hamburg ist ein schönes Städtchen« (»Hamburg je lijep gradić«) Brahm je napisao riječi za samoborsku, svima nama dobro znanu pjesmu »Samobor je lepi varoš«. (Bilo je to za mene pravo otkriće, ali i ne samo za mene!)

Pjesme »Moj Zagreb« i »Samoborec« Brahm je tiskao u vlastitoj nakladi u obliku partiture za glas i glasovir. Uglazbio je i riječi napisao i za himnu svojeg matičnog Društva, a ona se pjevala ovako: »Cepinaš kad vodu piye, cijeli svijet se njemu smije...«. Iako su se u pjesmici, u ovom »planinarskom evergreenu« s vremenom promijenile neke riječi, današnjem planinarskom naraštaju itekako je dobro poznata ova pjesmica, posebice refren: »E, hej, planinari smo mi...«.

Brahm je osnivač prvog jazz-sastava u Zagrebu. Zvao se »Kibby-bend«. Svirali su na društvenim priredbama, gostovali su i u Sarajevu na poziv »Hrvatskog kul-

»Cepinaši« na izletu s glazbenim sastavom »Dečki s Medveščaka«
(u sredini stoji Dragutin Brahm)

turnog društva 'Napredak'. Osnovao je i »pravi« planinarski sastav pod imenom »Dečki s Medveščaka«. Svirali su na cepinaškim izletima i na Medvednici, najviše na Hunjki.

Druga velika Brahmova ljubav bilo je slikarstvo. Osnove slikarstva, kao i uređenje unutrašnjih prostorija učio je u Njemačkoj zimi 1930. u gradiću Lubtheenu, u pokrajini s »tisuću jezera«, Mecklenburgu. Od svih slikarskih tehnika najviše je volio slikati u akvarelu.

Zanimljiva je pričica o njegovom akvarelu Rauchove lugarnice na Medvednici. Brahm je često dolazio na Hunjku. Tu se družio s planinarskim prijateljima Vladimirom Horvatom (graditeljem 500 stuba), »runolistašom« Dragutinom Böhmom i Dušanom Kangrgom, domarom lugarnice. Jednom je zgodom, bilo je to u proljeće 1935., naslikao lugarnicu i sliku poklonio Stefaniji, supruzi domara

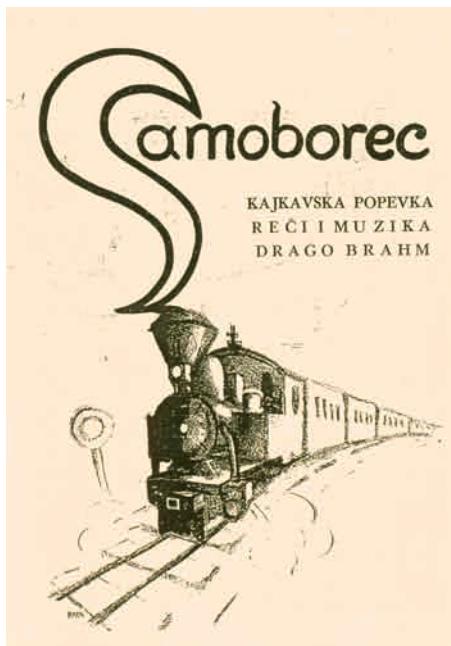
Lugarnica na Hunjki 1935., akvarel D. Brahma

lugarnice. Ona je nakon Brahmove tragedije po-klonila akvarel Vladimиру Horvatu koji je sliku fotografirao i od nje dao napraviti razglednicu. Nažalost, ne znamo gdje se danas nalazi original akvarela - u Horvatovoj ga ostavštini nije bilo.

Na izlete je Brahm uz harmoničicu redovito nosio i crtaći blok (crtaći pribor nosio je na izlete i dr. Milan Dečak). U svojoj glazbeno-slikarsko-planinarskoj sobi, u potkroviju obiteljske kuće na Medveščaku 20, prema crtežima slikao je umjetničke slike. Tako su nastala djela s motivima Triglav, Bohinja, Medvednice i planinarskih domova. Uspješno je slikao i portrete, posebice obiteljske.

Brahmova sestra, »cepinašica« Zdenka (1915-1979), bila je izvrsna stolnotenisica i vrhunská skijašica. Na prvenstvu skijašica HPD »Japetić«, 14. veljače 1932. na »anindolskoj pruzi« u Samoboru osvojila je kao predstavnica HPD-ovih skijašica prvo mjesto, a na skijaškom natjecanju za »Dame«, 2. veljače 1934. u Samoboru, također je osvojila prvo mjesto, tada kao predstavnica Kluba »Cepin«.

Brahmova arhiva (zapisnici sa sjednica Kluba »Cepin«, petnaestak foto-albuma, planinarski i skijaški dnevničari, umjetničke slike i crteži interijera) pohranjena je kod obitelji Brahmovih nećakinja i nećaka. Zapisnik s 3. redovite godišnje skupštine Kluba »Cepin« arhiviran je u fundusu Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu.

ISTRAŽIVANJE

REZULTATI PLANINARSKE ANKETE

ALAN ČAPLAR, Zagreb**CILJ I NAČIN ANKETIRANJA**

Tijekom proljeća i ljeta Komisija za promidžbu i izdavaštvo uz pomoć svojih suradnika provela je za potrebe Hrvatskog planinarskog saveza opsežnu terensku anketu. Cilj anketiranja bio je utvrditi strukturu posjetitelja hrvatskih planina.

Anketa se sastojala od osam pitanja ispitaniku i pet zabilješki (zapažanja) ispitičača. Dogovoren je da se anketni obrazac ne daje u ruke ispitanicima, već da pitanja postavlja i obrazac ispunjava ispitičač. Anketa je bila anonimna, a za ispitivanje jednog ispitanika i ispunjavanje obrasca bilo je potrebno 2-4 minute. Ispitičači su bili upućeni da u nasumično odabranom trenutku, prilikom svog posjeta nekom domu ili vrhu ili na planinarskoj stazi, anketiraju sve posjetitelje koje zateknu - dakako, osim onih koji su došli zajedno s njima.

Lokacije na kojima se provodila anketa bile su: Jankovac, vrh Ivanščice, Kalnik, dom »Grafičar« i Puntijarka na Medvednici, Oštrelj, Klek, Bjelolasica, Risanjak, Učka, Zavižan, Alan, Dabarski kukovi, Stap, Paklenica i vrhovi iznad nje, Crnopac, Osorščica, Mosor, Omiška Dinara i Biokovo. Na taj način obuhvaćena su gotovo sva planinska područja i formiran reprezentativan uzorak za analizu.

POTEŠKOĆE PRI ANKETIRANJU**I VALJANOST PODATAKA**

Prilikom pripreme ankete izvedena su dva probna ispitivanja, kako bi se bolje prilagodila pitanja, otklonile moguće poteškoće i pojednostavilo samo izvođenje ankete na terenu. Međutim, s obzirom na karakter ankete i mesta na kojima se provodila, bilo je nekih nezaobilaznih teškoća koje su

se morale riješiti u hodu, odnosno pri analizi podataka. Primjerice, dolazak autobusa od 50 neplaninara na jednu točku bitno mijenja strukturu posjetitelja, dok to na drugim mjestima povremeno učini kiša. Usporedbom podataka pokazalo se da su podaci izuzetno osjetljivi i zavisni o raznim utjecajima kao što su npr. povoljne ili nepovoljne vremenske prilike, dan u tjednu ili vikend, godišnje doba, udaljenost mjesta anketiranja od gradova i prometnica i slično. Ta je nevolja, međutim, riješena anketiranjem velikog uzorka od ukupno 781 osobe, što predstavlja razmjerno dobru osnovu za statističku obradu podataka. Da bi se mogao napraviti sistematičan pregled strukture i brojnosti posjetitelja za svaku pojedinu planinarsku točku bilo bi potrebno na svakoj točki skupiti mnogo veći broj podataka, prikupljajući ih tijekom cijele godine (dobru osnovu za to predstavlja statistika posjećenosti kontrolnih točaka Hrvatske planinarske obilaznice). To i nije bio cilj ove ankete, već dobiti što više podataka o tome kakvi se planari kreću našim planinama, pa su i pitanja bila prilagođena tome cilju.

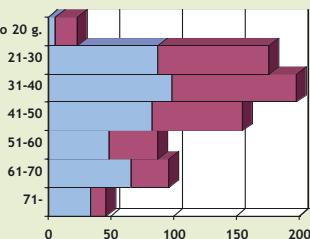
Pri razmatranju konačnih rezultata treba sva-kako uzeti u obzir terenske poteškoće i varijabilnost podataka, no unatoč tome, statistička obrada prikupljenih podataka omogućava sasvim pouzdano izvođenje valjanih zaključaka o strukturi posjetitelja naših planina.

PREGLED PODATAKA

U anketi je bilo nekoliko pitanja i ispitičačkih bilješki namijenjenih statističkom kategoriziranju ispitanika i to: 1. dob, 4. članstvo u planinarskom društvu, 9. spol, 11. domaći posjetitelj ili stranac,

1. Dob ispitanika (Koliko godina imate?)

	ukupno	članova	nečlanovi	muškarci	žene
a) do 20 g.	23 (3%)	6 (26%)	17 (74%)	14 (61%)	9 (39%)
b) 21-30	176 (23%)	87 (49%)	89 (51%)	91 (52%)	85 (48%)
c) 31-40	198 (25%)	99 (50%)	99 (50%)	104 (53%)	94 (47%)
d) 41-50	155 (20%)	83 (54%)	72 (46%)	70 (45%)	85 (55%)
e) 51-60	87 (11%)	49 (56%)	38 (44%)	41 (47%)	46 (53%)
f) 61-70	96 (12%)	66 (68%)	30 (32%)	40 (42%)	56 (58%)
g) 71 i više	46 (6%)	34 (74%)	12 (26%)	13 (28%)	33 (72%)

te 12. vrijeme i mjesto anketiranja.

Obradit ćemo najprije te podatke i radi usporedbe povezati neke kategorije, a zatim ćemo obraditi planinarska pitanja. Radi boljeg pregleda, dio podataka prikazan je grafikonima, pri čemu su plavom bojom prikazani članovi planinarskih udruga, tamnocrvenom nečlanovi, zelenom muškarci, žutom žene, a crvenom ostali podaci.

1. Dob ispitanika. Nasuprot uvriježenom mišljenju, veći broj posjetitelja naših planina je mlade životne dobi. Taj je rezultat dijelom uvjetovan mjestom anketiranja, budući da se ispitivanje provodilo i na točkama udaljenim od prometnice, na kojima nije zatečen nijedan planinar starije životne dobi (posebno na vrhovima Velebita). Za razliku od toga, na Medvednici, Samoborskom gorju i u Zagorju zatečeno je mnogo manje mlađih, tj. većina izletnika je starije dobi (stariji od 50 godina na Medvednici čine udjel od 68%, u Samoborskem gorju 53%, a u Zagorju je zabilježeno 51%). Podatak o životnoj dobi posjetitelja treba dakle uzeti s rezervom jer bi rezultat bio drugačiji da je npr. više ispitanika anketirano na Medvednici.

Budući da je 4. pitanje bilo je li ispitanik član planinarske udruge, moguće je promotriti raspodjelu generacija prema dvjema kategorijama: za članove i za nečlanove. Iz tih je podataka vidljivo da među mladima ima nešto više onih koji nisu učlanjeni u planinarsku udrugu nego što je to slučaj sa starijim planinarkama. Iz odgovora na 9. pitanje (spol ispitanika) može se vidjeti da su muškarci planinarski aktivniji u mlađoj dobi, a premda uzorak starije populacije nije bio velik može se zaključiti da je među starijima više planinarki.

4. Jeste li član kojeg planinarskog društva?

Ispitivačima je bilo napomenuto da odgovore poput »jesam prošle godine, ali ove godine još nisam stigao platiti članarinu« ili slične bilježe kao »ne«, pa su tako među članove uračunani samo oni koji su se izjasnili da imaju važeću iskaznicu s uljepljenom markicom za tekuću godinu. Ispitivanje je obavljenog tijekom proljeća i ljeta, pa bi, s obzirom na dinamiku učlanjivanja, da se anketiralo u jesen

4. Jeste li član kojeg planinarskog društva?

	muškarci	žene
a) da	424 (54%)	197
b) ne	357 (46%)	176

i početkom zime, rezultati bili vjerojatno malo bolji u korist planinarske organizacije.

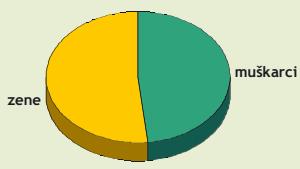
Iz prikupljenih podataka vidljivo je da je otprilike polovina učlanjena u neko planinarsko društvo. To se s jedne strane može smatrati solidnim rezultatom za planinarsku udruagu, ali s druge strane ipak zabrinjava činjenica da druga polovina posjetitelja nije dio planinarske organizacije. Glavnina takve populacije je zatečena na lakše dostupnim i manje opasnim planinama poput Medvednice i Samoborskog gorja. Budući da je u planinarsku udrugu učlanjeno oko 20.000 članova, može se procijeniti da u planinama susrećemo još oko 20.000, što stalnih, što povremenih izletnika, koji

ne plaćaju članarinu planinarskoj udruzi (a koriste se planinarskom infrastrukturom u našim planinama).

9. Spol. Statistika odnosa muškaraca i žena daje zanimljiv rezultat. Premda su u većini planinarskih društava na vodećim dužnostima muškarci, planinarenjem se zapravo bavi nešto više žena, a i nešto veći postotak žena je učlanjen u planinarska društva. Kao jedan od nacionalnih športskih saveza, možemo se time ponositi jer je u rijetko

9. Spol (bilješka ispitanika)

	članovi	nečlanovi
a) muškarci	373 (48%)	197 (53%)
b) žene	408 (52%)	227 (56%)
	176 (47%)	181 (44%)

kojem športu, osim možda gimnastike, toliko zastupljena ženska populacija.

11. Domaći i strani planinari. Premda anketiranjem nije obuhvaćen osobito velik broj stranaca, vidljivo je da su većina članovi planinarskih udruga, tj. aktivni planinari u svojim zemljama koji svoj posjet Jadranu žele povezati i s upoznavanjem naših planina. Zapaženo je da su svi stranci zabilježeni tijekom ljeta i samo na planinama u priobalnom pojasu, što je i logično s obzirom na to da mnogi od njih svoje ljetovanje povezuju s planinarenjem. Upadljivo je i to da se većina njih može zateći samo u nacionalnim parkovima i parkovima prirode (27 od 36, tj. 75%), dok se vrlo rijetki kreću izvan tih granica. Premda je malen uzorak stranaca, zanimljivo je odakle su. Anketom je obuhvaćeno 11 Slovenaca, po 6 Čeha

11. Ispitanik je (bilješka ispitanika):

	ukupno	članovi	nečlan.
a) domaći planinar	745 (95%)	394	351
b) stranac	36 (5%)	30	6

i Nijemaca, 4 Nizozemca, po dvoje Francuza i Kanadana i jedan Amerikanac.

PLANINARSKA PITANJA

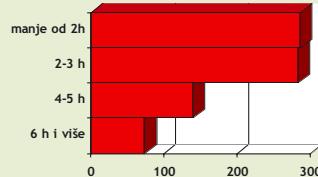
U anketi je ispitanicima postavljeno i nekoliko sasvim planinarskih pitanja. Evo sada i njihova rezultata:

2. Koliko ćete hodati na današnjem izletu?

Uočljivo je da većina posjetitelja (73%) odlazi samo na lagane planinarske izlete s manje od 4 sata hoda. Taj rezultat dijelom ovisi i o vremenskim prilikama, tj. neki od 76 posjetitelja ispitanih u kišnim danima vjerojatno bi imali veće izlete da je bilo bolje vrijeme. Unatoč tome, može se zaključiti da se mnogi posjetitelji naših planina zapravo

2. Koliko ćete hodati na današnjem izletu?

a) manje od 2 sata	286 (37%)
b) 2-3 sata	283 (36%)
c) 4-5 sati	139 (18%)
d) 6 i više sati	73 (9%)

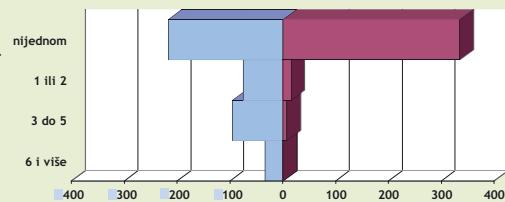

bave fizički ne osobito zahtjevnim izletničkim planinarenjem, a da su »jači« izleti popularni samo u manjem dijelu planinarske populacije.

3. Na koliko ste višednevnih planinarskih izleta bili u posljednjih godinu dana? Iz odgovora na ovo pitanje vidljivo je da uglavnom samo planinari, članovi planinarske organizacije, povremeno poduzimaju i višednevne izlete i to je jedino pitanje u kojem su planinari osjetno većim brojem nadmašili nečlanove. To je razumljivo ponajviše zbog toga što planinarska iskaznica omogućava popust od 50% na cijenu noćenja u svim planinarskim kućama u Hrvatskoj i Sloveniji, tako da se već za cijenu jednog ili dva noćenja u godini dana finansijski isplati biti članom nekog planinarskog društva. Čini se da je to znatnom dijelu

3. Na koliko ste višednevnih planinarskih izleta bili u posljednjih godinu dana?

	članovi	nečlanovi
a) ni na jednom	553 (71%)	218 (39%)
b) 1 ili 2	91 (12%)	76 (84%)
c) 3 do 5	103 (13%)	96 (93%)
d) 6 i više	34 (4%)	34 (100%)

članstva zapravo glavni i jedini motiv za članstvo (iz 12. i 13. pitanja vidjet ćemo da većina članstva znade samo za tu pogodnost te da ne sudjeluje u društvenim aktivnostima koje se organiziraju u planinarskim društvima).

Nadalje, članovi koje odlaze na višednevne izlete predstavljaju tek polovinu članstva planinarske organizacije, a više od 6 puta godišnje u planinama vikend provodi samo 8% planinara (to je broj zatećenih u planinama pri anketiranju, što je možda i prevelik postotak, budući da je matematička veća vjerojatnost da se takve planinare zakrene u planinama).

12. Znate li koje pogodnosti imaju članovi planinarskih društava? Ovo je pitanje ispitanicima bilo ponuđeno bez sugestivnih odgovora, dakle zabilježeno je samo ono čega su se sami sjetili. Rezultat je djelomično netočan zbog činjenice da je ispitivanje bilo usmeno, tj. zbg toga što je dio ispitnika mogao čuti odgovore posjetitelja ispitanih prije njih. Ipak, rezultati sasvim zadovoljavajuće pokazuju trendove. Pri obradi odgovora na ovo pitanje izuzeti su stranci jer je za njih prirodno da ne znaju koje pogodnosti pruža hrvatska planinarska organizacija.

Uočljivo je da je popust na noćenje u planinarskim kućama zapravo jedina općepoznata pogodnost laninarske iskaznice, dok su druge gotovo

nepoznate kako članovima tako i nečlanovima. Na temelju rezultata ne može se lako brojčano izraziti činjenica zapažena pri anketiranju da je većina nečlanova koja je znala za pogodnost planinarske iskaznice nekada bila učlanjena u planinarsku organizaciju, ali su se udaljili od nje ili prestali plaćati članarinu.

Ovaj rezultat pokazuje koliko je potrebno pojačati promidžbu i informiranost o našoj članskoj iskaznici te snažnije inzistirati na poštivanju statutarne odredbe o popustu od 50% na noćenje u planinarskim kućama. Nažalost, u nekim se kućama ta odredba ne poštuje (Puntijarka, »Vagabund«, »Sušak« na Platku i dr.) i na taj način nanosi izravna šteta samim planinarskim kućama i neizravna cjelokupnoj planinarskoj organizaciji.

5. Koliko često planinarite? Prilično raspršen rezultat odgovora na ovo pitanje ne omogućava neke sigurnije zaključke osim da su članovi planinarske organizacije u prosjeku češće na izletima od nečlanova. Iako smo željeli izračunati koliko je često prosječan planinar na izletu u planini, to nije bilo moguće točno izračunati jer je anketiranjem po načelu slučajnog uzorka obuhvaćeno više onih koji se češće kreću u planinama, pa je u njihova zaustavljenost u anketi veća od »prosječnog« planinara i »prosječnog« izletnika.

Odgovori na ovo pitanje pokazuju da u aktiv-

12. Znate li koje pogodnosti imaju članovi planinarskih društava?

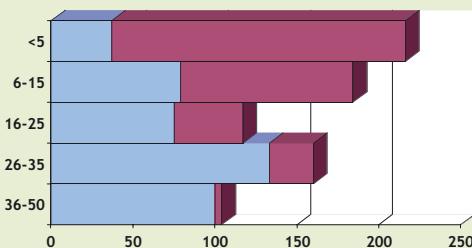
- a) popust na noćenje od 50%
- b) osiguranje u slučaju nesreće u planini
- c) popust na planinarsku opremu u nekim trgovinama
- d) pravo na sudjelovanje na izletima plan. društava
(nijedne druge pogodnosti ispitanci se nisu dosjetili)

	članovi	nečlanovi
a) popust na noćenje od 50%	399 (95%)	271 (36%)
b) osiguranje u slučaju nesreće u planini	59 (14%)	5 (1%)
c) popust na planinarsku opremu u nekim trgovinama	11 (3%)	2 (0%)
d) pravo na sudjelovanje na izletima plan. društava (nijedne druge pogodnosti ispitanci se nisu dosjetili)	3 (1%)	0 (0%)

5. Koliko često planinarite?

- a) manje od 5 puta godišnje (rijetko)
- b) 6-15 puta (oko jedanput mjesečno)
- c) 16-25 puta (oko dvaput mjesečno)
- d) 26-35 puta (oko tripot mjesečno)
- e) 36-50 (redovito, tj. praktički svaki vikend)

	ukupno	članovi	nečlanovi
216 (28%)	37 (9%)	179 (50%)	
184 (24%)	79 (19%)	105 (29%)	
117 (15%)	75 (18%)	42 (12%)	
160 (20%)	133 (31%)	27 (8%)	
104 (13%)	100 (23%)	4 (1%)	

nostima planinarskih društava sudjeluju uglavnom samo njihovi članovi, a da većina nečlanova nije ni upoznata ni uključena u redovne planinarske akcije. Zanimljiv je i zabrinjavajući podatak da u planinarskim akcijama aktivnije (povremeno, uglavnom redovito i redovito) sudjeluje tek 39% članstva. Ostalom članstvu (61%), izgleda, jedini motiv za učlanjenje u društvo je popust na noćenje u planinarskim kućama, a akcije organizirane u društvima ih uglavnom ne zanimaju. O ovome bi rezultatu društva trebala voditi računa pri osmišljavanju akcija i privlačenju članstva, pa i pri određivanju cijene društvene članarine.

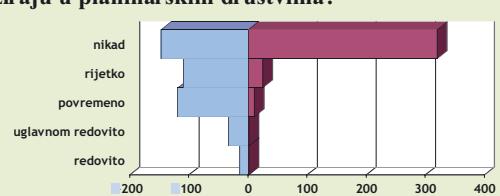
14. Koliko godina se bavite planinarenjem?
 Većina nečlanova izjasnila se da se ne bavi planinarenjem i zapravo ne osjeća planinarima, nego tek povremeno odlazi na izlete u planine. Ostale kategorije podjednako su raspodijeljene, pri čemu treba imati na umu da je dio onih koji se dulje bave planinarenjem (8% ih se bavi više od 10 go-

dina) u mlađim danima bio učlanjen u planinarska društva, ali danas to više nije. Preostalih 18% onih koji se redovitije bave planinarenjem a nisu članovi zapravo su skupina ljudi prema kojoj bi trebalo usmjeriti najjaču promidžbu da se učlane u planinarsku organizaciju (oni najčešće nisu znali za članske pogodnosti na 12. pitanju). Zapazili smo da su to pretežno mlađi ljudi. Dodajmo ovome još jedan statistički rezultat koji slijedi iz ovih podataka: ukupno se čak 9% ljudi koje susrećemo u planinama bavi planinarenjem razmjerno redovito i dulje vrijeme, ali nisu učlanjeni u planinarsku organizaciju.

Zanimljivi se zaključci mogu dobiti i iz podataka prikupljenih među planinarskim članstvom: svi su se članovi izjasnili da se planinarenjem bave neko vrijeme, tj. nitko ne plaća članarinu planinarskoj organizaciji a da zapravo uopće ne planinari. Dakako, u planinarskim društvima ima i takvih članova, ali oni nisu mogli biti obuhvaćeni ovom

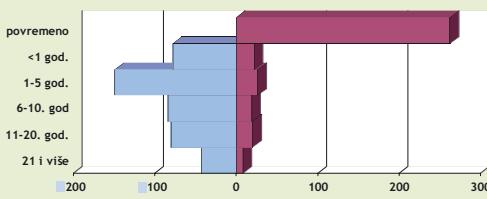
13. Koliko često idete na izlete i pohode koji se organiziraju u planinarskim društvima?

	članovi	nečlanovi
a) nikad	147 (35%)	320 (90%)
b) rijetko	109 (26%)	25 (7%)
c) povremeno	119 (28%)	10 (3%)
d) uglavnom redovito	34 (8%)	1 (0%)
e) redovito	15 (3%)	1 (0%)

14. Koliko godina se bavite planinarenjem?

	članovi	nečlanovi
a) povremeno odem	0 (0%)	262 (74%)
na izlet, ali se ne bavim planinarenjem	76 (18%)	22 (6%)
b) manje od 1 godinu	147 (34%)	26 (7%)
c) 1-5 godina	82 (20%)	19 (5%)
d) 6-10 godina	78 (18%)	20 (6%)
e) 11-20 godina	41 (10%)	8 (2%)

anketom, jer se provodila na terenu. Ovi rezultati, međutim, vrlo izrazito ukazuju na fluidnost planinarskog članstva, tj. na to da se razmjerno malen broj ljudi planinarenjem bavi duže vrijeme. Duže od 10 godina planinarenjem se bavi 28% članova, a 52% kraće od 5 godina. Dakako, na to kod svakog od nas utječe mnoge životne okolnosti, no ipak rezultat valja uzeti kao činjenicu da planinarska organizacija razmjerno lako gubi članstvo, tj. dobar broj ljudi zainteresiranih za planinarenje ne zadržava se dugo. U većini je društava jedan od temeljnih ciljeva privlačenje novih članova. Rijetko se gdje jednaka pozornost posvećuje duljem zadržavanju novih članova u prvim mjesecima njihova prisustva u planinarskom društvu. Nakon što privuče nove članove, trebao bi biti podjednako važan cilj svakoga društva njihovo zadržavanje uključivanjem u kvalitetnije akcije i međusobno povezivanje članova.

15. Veličina skupina u kojima se planinari.

Rezultat ovog zapažanja podjednako je raspodijeljen među članovima i nečlanovima te među muškarcima i ženama i nema osobitog smisla tražiti neke snažnije zaključke za razne kategorije. Ovaj je rezultat također vrlo osjetljiv, jer se npr. anketiranjem jedne skupine od 12 članova prikupi se 12 puta odgovor pod d), dok je za isti broj odgovora pod a) potrebno susresti 12 solo-planinara.

Prema očekivanju, većina ispitanika (80%) zatečena je da planinari u skupini od 2 do 5 ljudi. Rezultat potvrđuje uočljivu činjenicu koja posljednjih desetak godina uvelike otežava rad i mijenja ulogu planinarskih društava: kako danas gotovo svi imaju automobile, većina ljudi na izlete danas ide autom u malim skupinama (jedan ili dva auta), i sve je teže okupiti ljudе na društvene izlete vlakom, odnosno javnim ili unajmljenim autobusom. Zbog sve češćeg »grupašenja«, planinarska društva sve više postaju mjesta gdje se planinari susreću da bi međusobno ispričali gdje je tko bio,

15. Ispitanik je zatečen da planinari:

a) sam (pojedinačno)	29 (4%)
b) u skupini od 2 do 5 ljudi	626 (80%)
c) u skupini od 6 do 10 ljudi	80 (10%)
d) u skupini od 11 i više ljudi	46 (6%)

nego mjesta za okupljanje članstva radi dogovora za iduće zajedničke izlete.

Rezultat koji također valja posebno razmotriti, posebno sa stajališta sigurnosti u planinama, jest razmjerno velik broj ljudi koji se kreću sami po planinama, ne poštujući osnovno planinarsko načelo: nikad u planinu sam! I dok je na Medvednici još moguće opravdati solo-planinare, koji nakon posla ili radi priprema za neku visinsku turu planinare sami (Medvednica zapravo više i nije planina, nego gradski park poput Maksimira), na Velebitu i Biokovu ta je pojava zabrinjavajuća zbog sigurnosti, ali i u sociološkom smislu (planinarenje je ipak društvena djelatnost ili, ako baš hoćemo, »momčadski šport«).

Danas u planine gotovo nitko ne odlazi sa strahopoštovanjem, već uspone na Velebit i Biokovo sve više smatramo laganim šetnjama, zanemarujući sasvim izvjesne opasnosti u planini. Štoviše, polovina solo-planinara zatečenih na Velebitu pokazala je da su nedovoljno opremljeni i neinformirani o putovima i opasnostima, da hođaju pouzdavajući se u zemljovid i mobitel za slučaj nesreće, a mnogi od njih nisu ni članovi planinarske organizacije, niti imaju ikakvog značajnog planinarskog iskustva!

ZAKLJUČAK

Željeni cilj ankete da upoznamo strukturu posjetitelja naših planinarskih odredišta uspješno je ostvaren jer su prikupljeni dovoljno reprezentativni podaci koji omogućuju mnogo zaključaka. Rezultati upozoravaju na uočljive trendove i ne do nose veća iznenađenja. Neke bitnije zaključke

nećemo ovdje isticati ni ponavljati, jer su svi već uglavnom obrađeni u analizi. Možemo samo predložiti i pozvati vodstva planinarskih udruga i druge zainteresirane da iskoriste ove podatke pri osmišljavanju svojih aktivnosti, jer temeljita analiza stanja uvijek predstavlja dobru osnovu za promišljaj, osmišljavanje i unapređivanje svake ljudske djelatnosti.

SPELEO-ZNANSTVENA FANTASTIKA

Cijenjeno uredništvo,
budući da sam dugogodišnji pretplatnik, čitatelj i suradnik »Hrvatskog planinara«, a prije i »Naših planina«, te posjedujem u svojoj biblioteci sve brojeve u kojima se opisuju speleološke aktivnosti, želim iznijeti svoje mišljenje nakon čitanja posljednjeg izloga broja.

Do sada su se u »Hrvatskom planinaru« uglavnom objavljivali speleološki članci utemeljeni na stručnim ili znanstvenim, uvijek moguće, provjerljivim spoznajama. To je ovaj časopis u speleološkim krugovima svrstavao u »ozbiljniju« literaturu iz koje se može po nešto novo i zanimljivoga doznati. No, za razliku od prijašnjih, u broju 9 na stranicama 313-315 objavljen je članak »Poplava u Vaternici koncem 19. stoljeća« s podnaslovom »Zanimljivost iz prošlosti šipilje Vaternice« Vlade Božića. Članak je popraćen s dvije fotografije u boji i jednom c/b te crtežom prereza dijelova šipiljskih kanala.

Napominjem da su u šipilji i oko šipilje Vaternice radili mnogi poznati i manje poznati geoznanstvenici i speleolozi (D. Gorjanović-Kramberger, J. Poljak, M. Malez, S. Božičević, M. Čepelak, S. Kolbah, T. Marjanac, D. Lacković, E. Prelogović, D. Jovičić, N. Trenc, moja malenkost i mnogi drugi) i nikada ni jedan od njih nije iznio mogućnost recentnih poplava i izviranja vode kroz današnji izlaz Vaternice, a kamo li da se je takvo nešto moglo dogoditi u 19. stoljeću.

Objavljeni članak svojim sadržajem, argumentima, pristupom i idejom više pripada znanstvenoj fantastici

nego ozbiljnijoj speleološkoj ili planinarskoj literaturi.

Naime, u članku se opisuje usmena predaja nekog seljana N. Zaloka koji je pak nekom Tomašu ispričao da su mu seljaci pričali »da je na mjestu gdje je danas Vaternica, puknuo briješ, provalila je voda i tekla 24 sata...«. Na temelju takve izjave koju je pak objavio Dragutin Hirc 1903, autor V. Božić zaključuje da je do toga moglo doći i to navjerojatnije koncem 19. stoljeća.

Autorov je zaključak da je to moguće stoga jer se je u to vrijeme (1880) zbio »katastrofalni potres koji je srušio ili jako oštetio oko 1700 kuća...«. U članku slijede nebulozni zaključci o začepljenju Sifona, pa i drugih šipiljskih kanala, a na prerezu Vaternice ucrtan je »potopljeni dio« Vaternice. No, da je autor imalo proučio hidrogeologiju, speleogenezu, sedimentologiju, seismotektoniku i neotektoniku područja Vaternice uočio bi da su mu doneseni zaključci potpuno bespredmetni i plod bujne maštice, a ne realnih mogućnosti.

Ukazat ću samo na neke:

a) Utjecaj potresa na speleološke objekte znatno je manji od utjecaja gorskih udara. U Zagrebu su se događali mnogi potresi, a ovdje ću istaknuti četiri jača koji su se dogodili 26. ožujka 1502. u 14 sati; 9. studenog 1880. u 7 sati i 34 minute; 17. prosinca 1905. godine u 23 sata i 16 minuta i 2. siječnja 1906. godine u 5 sati i 27 minuta. Svi su ti potresi bili izmedju VII. i IX. stupnja MCS ljestvice. Poznati su radovi koji opisuju ponasanja unutar speleoloških objekata kod katastrofalnih

potresa. Naime, efekt djelovanja na površini terena je drugačiji nego u podzemlju i stoga ni jedan od gore navedenih potresa nije mogao prouzročiti »začepljenje« Sifona. Recentna mjerena tektonskih gibanja u podzemnim objektima u Medvednici mogu to i potvrditi. Možda je trebao provjeriti i gdje je bio epicentar odnosno hipocentar potresa na kojemu je temeljio svoje pretpostavke.

b) Količina vode koja ponire u sabirnom području u recentnom vremenu (to se može provjeriti u objavljenim hidrogeološkim studijama), kada bi se radilo i o hermetički zatvorenom sustavu prije bi zatvorila ponore i prelila se preko padina (na Ponikvama bi bilo stvoreno jezero), a u Vaternici bi onda prolazila i kroz neke druge kanale (primjerice Pakleni kanal, Velebitaški kanal, ponor 16 metara itd.).

c) Raspored i veličina špiljskih kanala u 19. stoljeću u špilji Vaternici (osim onih dijelova koje su speleolozi kasnije iskopali, prokopali ili izminirali) bila je jednaka današnjim. Sekundarni sedimenti su mnogo stariji. Nemoguće bi bilo da su se svi kanali »zaštopali«, a onda vrlo brzo, bez značajnijeg razloga »odštopali«, i da nema ni jednog traga što ih je to »zastopalao«.

d) Novim sedimentološkim i mikropaleontološkim analizama bi se, da je bilo ikakve poplave, dobili nalazi recentnih vrsta te smjerovi, intenzitet i dužine transporta sedimenata i kretanja vode.

e) Hidraulički gradijent, poprečni profili, poroznost, permeabilnost itd. u području litotamnijskih vapnenaca i trijaskih dolomita su različiti itd.

Voda je nekada izvirala iz Vaternice, ali to svakako nije bilo u recentno doba, a naročito ne u 19. stoljeću, ma koliko se to zanimljivo činilo autoru ovog članka s bombastičnim naslovom. Današnji Sifon je nastao nakon sto je voda smanjila protok i prestala otjecati kroz Ponor 16 metara, Fosilnu dvoranu itd. Novine koje su tada izlazile u Zagrebu nikada nisu spomenule sličnu pojavu da je »...voda bila tako jaka da je pobrala po selu sve štale i kotce...«, a da je izvirala iz Vaternice. Poznate su i današnje pojave bujica na obroncima Medvednice. Zbog toga je pred petnaestak godina sagrađeno više zaustavnih brana (i na obližnjem potoku Vrapčaku). No, nitko nije nikada pomisljao da je recentna voda izvirala iz Vaternice.

Znanje o speleogenezi Vaternice trebalo bi temeljiti na znanstvenim činjenicama,

a ne na »raznim pričama vezanim uz špilje i jame koje su ga oduvijek zanimali...«, kako sam autor piše na početku članka.

Moram priznati da mi ovakva naša SF literatura još do sada nije bila dostupna. Ovaj članak vrijedan je kao i članci koji opisuju »veliko jezero u utrobi Medvednice prilikom budućih gradnji tunela«.

Ako je autora zanimalo što je N. Zalok rekao, mogao je njegovu rečenicu »...prisluškuju na otvor špilje, gdje je furt drndalo kak mašina drnda« prokomentirati da su ljudi snažno strujanje vjetra tada protumačili kao kretanje vode, a ne navesti potpuno nebulozne zaključke da se je to uopće moglo dogoditi u 19. stoljeću. To se često puta može doživjeti na terenu kada nas se upozorava na podzemnu vodu, a riječ je o strujanju zraka.

Da zaključim! Možemo biti potpuno sigurni da se »poplava« u Vaternici nije dogodila koncem 19. stoljeća onako kako ju je opisao autor članka. Postoje struke koje se znanstveno bave određenim područima i nije zgodno kada se donose zaključci koji se ne temelje na znanjima tih provjerenih struka. U protivnom to može sličiti određivanju dubine jame uz pomoć bacanja kameна, a da se ne pozovu speleolozi i nakon istraživanja čuje njihovo mišljenje o toj jami.

Molim da u skladu s uvriježenim normama objavite ovu reakciju na objavljeni članak da vjerni čitatelji »Hrvatskog planinara« budu obaviješteni i ne ostanu u zabludi da uopće i postoji mogućnost da je u novije vrijeme u Vaternici bila »poplava«. Ispričavam se na oštrom riječima, ali na ovakav sam članak morao reagirati.

prof. dr. Mladen Garašić, dipl. ing. geol.

Kada je zadnji put kroz ovaj otvor bio izvor vode?

foto: Željka Lisak

HRVATSKI
PLANINAR

ČIŠĆENJE OKOLIŠA ROSSIJEVOG SKLONIŠTA

HPD »Sv. Patrik« i udruga »Ekosspiritus« iz Samobora organizirali su od 22. do 29. srpnja ljetni kamp u Lomskoj dulibi na području Nacionalnog parka »Sjeverni Velebit«. Tridesetak sudionika posjetilo je okolne vrhunce u Hajdučkim kukovima, Mali Rajinac, Veliki Zavižan, Gromovaču, Crikvenu, Novotnićev kuk i druge, uživajući u ljetopatama Velebita.

U srijedu 28. srpnja izvedena je i mala ekološka akcija u blizini Rossijevog skloništa. Sudionici akcije pokupili su smeće ispod obližnjih grmova klekovine i njime napunili čak šest velikih vreća, te ga na leđima iznijeli do Škrbine drage gdje su ga preuzeli djelatnici Nacionalnog parka i odvezli s Velebita. Zahvaljujemo upravi NP »Sjeverni Velebit« te obitelji Vukušić i trgovini »Ruža« iz Krasnog na pomoći pri organizaciji ovog tabora.

Radovan Librić

Nakon ovih vreća, okoliš Rossijevog skloništa bio je čišći foto: Zlatko Cesnik

POPRAVLJENA PREMUŽIĆEVA STAZA

U proljeće 2002. Hrvatske šume, Uprava šuma Gospić, Šumarija Karlobag probila je novu protupožarnu prosjeku s elementima šumske ceste na potezu Duboko - Kugina kuća, dugačkom 11.800 metara, kroz netaknutu prirodu srednjeg Velebita. Budući da trasu prosjeke nije odobrila Uprava za zaštitu prirode ondašnjeg Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja, odnosno da je projektirana suprotno zadanim uvjetima zaštite prirode koji su propisani Zakonom o zaštiti prirode za sve zahvate unutar zaštićenog područja prirode - Parka prirode Velebit, poglavito zbog prekidanja Premužićeve

Detalj izvedbe križanja

foto: Juraj Posarić

staze (neformalnog spomenika graditeljske baštine), to je inspekcijskim rješenjem ona stavljeni izvan uporabe i naložena je izrada programa sanacije i sanacija nepri-mjerenih zahvata.

Naime, inspekcijskim je očeviđom utvrđeno da je izvedena prosjeka na tri mjesta, i to: kod Jelinića Drage (Plane), Bačić dulibice i Jatare kod Skorpovca, »prega-zila« Premužičeve stazu, tako da njeni elementi uopće nisu bili vidljivi u cijeloj širini izvedene šumske promet-nice.

U HP 10/2002 o tome su pisali Vlado Prpić i Tomislav Čanić, svaki sa svojega motrišta.

Tijekom protekli dvije godine je Javna ustanova Park prirode »Velebit« zajedno s Hrvatskim šumama i Upravom za zaštitu prirode tražila rješenje za djelotvor-nu sanaciju nastalog problema, a Nadzornička je služba Parka prirode redovnim ophodnjama pratila poštivanje inspekcijskih mjera, poglavito zabranu prometa (počet-

ne točke prometnice su sukladno inspekcijskom rješenju osigurane šumarskim rampama).

U lipnju 2004. godine je Javna ustanova obavi-jestila Inspekciju zaštite prirode (sada u Ministarstvu kulture) da su oštećenja na Premužičevu stazi popravljena, što je i potvrđeno očeviđom obavljenim krajem kolovoza ove godine. Sva tri mjesta popravljena su tako da je razina prosjeke izjednačena s razinom Premužiče-ve staze, te se one sad križaju u razini, a trasa Premuži-ćeve staze obnovljena je postavljanjem kamenih ploča u izvornoj širini, koje su jasno vidljive unutar tijela pro-sjeka. Kao novost, na svakoj strani staze, prije križanja s prosjekom, postavljene su okomite kamene ploče s oznakom Premužičeve staze.

Izvedena prometnica i dalje će služiti isključivo namjeni radi koje je izgrađena: kao protupožarna pro-sjeka i tehnička prometnica Hrvatskih šuma, tj. njome će biti zabranjen promet ostalim motornim vozilima.

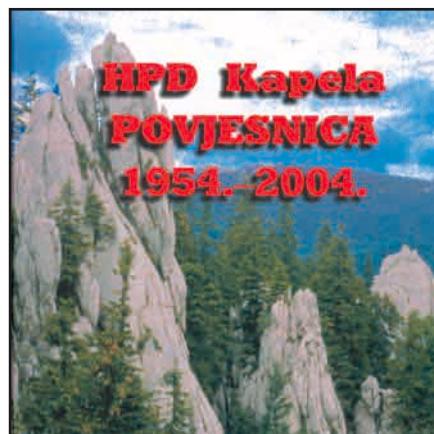
Juraj Posarić

POVJESNICA HPD »KAPELA«

Već je postao pomalo običaj da planinarska društva u prigodi svojih značajnijih obljetnica izdaju prigodne publikacije u kojima predstavljaju svoju djelatnost. Jednu takvu izdalo je i zagrebačko HPD »Kapela« u povodu svoje 50. obljetnice koja se navršava ove godine. Ipak, rijetko koja publikacija takvog karaktera je toliko sadržajna i atraktivna, kako obiljem lijepih slika tako i brojnim uspjelim člancima koji dočaravaju planinarski život u tom društvu.

Povjesnica ima 155 stranica, tvrdo je ukoričena i bo-gato ilustrirana c/b slikama i slikama u boji. Na uvodnim stranicama je kronološki pre-gled prvih 50 godina društva, zatim slijedi 40-ak članaka od

25 autora, a na kraju su biografije zasužnih članova i statistički podaci. U člancima, dakako, najviše prostora posvećeno je području Velike Kapеле kojoj su kapelaši privrženi već desetljećima kao rijetko koje drugo društvo u Hrvatskoj. Posebno je zanimljiv prikaz izgrad-ja i brojnih obnavljanja plani-narskih kuća na Bijelim stje-nama i na drugim točkama na Kapelskom planinarskom pu-tu, koji je izведен u suradnji s HPD »Vihor« iz Zagreba.

U stvaranju Povjesnice su sudjelovali gotovo svi aktiv-niji članovi HPD »Kapela«, a glavni urednik je Dragutin Hanžek. Povjesnica se može nabaviti u HPD »Kapela«, Mesnička 1 i kod izdavača »Hinus« iz Zagreba.

Alan Čaplar

HRVATSKI
PLANINAR

ODRŽAN DAN LIPE I 47. SLET ZPP-a

Obilna kiša nošena vjetrom i naglo zahlađenje sa subote na nedjelju nisu previše omeli planinare da se u nedjelju, 13. lipnja 2004., u velikom broju okupe kod planinarskog doma »Lipe« na Medvednici. Povod je bio višestruk: obilježavao se Dan »Lipe« i 47. slet planinarskih društava Hrvatskog zagorja, Prigorja i Međimurja, koja čine međudruštveni savjet Zagorskog planinarskog puta. Uz domaćina, HPD »Lipe«, bilo je prisutno 19 društava, među kojima je najbrojnije bilo HPD »Ivančica« iz Ivanačica sa 40 članova. Pozivu na ovaj skup odazvalo se i nekoliko planinarskih društava koja nisu članovi ZPP-a (od Šibenika do Podravine i Slavonije) te se pridružilo slavlju i sudjelovalo u natjecanjima.

Susret je protekao u ugodnom druženju u ovaj puta, pretjesnom planinarskom domu gdje se za dobar ugođaj pobrinuo glazbeni sastav »Ausvinkl«. Svakako je najzanimljiviji bio natjecateljski dio s natjecanjima u trčanju, bacanju kugle te vrlo bučno popraćenim natjecanjem u potezanju užeta. Iako je kiša prije samog početka trčanja počinjala jače padati, nije zaustavila 12 trkača i trkačica da se dokažu na vrlo zahtjevnoj stazi. Da je staza vrlo dobro odabrana i pripremljena, ocijenio je i naš proslavljeni sudonik Olimpijskih igara 1952. u Helsinkiju i predsjednik PS Zagreba, vitalni osamdesetčetverogodišnji Zdravko Čeraj koji je, prije početka natjecanja, održao i zagrijavanje natjecatelja. Najbrži su bili Antun Kasapović (HPD »Sunovrat«, Đurđenovac) te Željko Stankir i Josip Pleadin iz HPD »Borik«, Đurđevac, a najbrže Martina Zajec, Ana Sobota (HPD »Borik«, Đurđevac) i Željka Lisak (HPD »Sunovrat«, Đurđenovac). U bacanju kugle s bačenih 10,58 m dominirao je Ivan Levak iz HPD »Blagus«, dok je drugi bio Stjepan Kuštelega iz HPD »Ivančica« s 9,80 m.

S bačenih 9,65 m treći je bio pobjednik trčanja, Đurđenovčanin Antun Kasapović. Da su i planinarke spremne za izazove potvrđuju i dvije djevojke koje su, zajedno s muškima, bacale kuglu, te su ih neke i prebacile. Pobijedila je Dalija Posarić (HPD »Bilo« Koprivnica) ispred Đurđevčanke Ane Sobote.

Natjecanje je završeno najatraktivnijom disciplinom - potezanjem užeta. Iako je trava bila mokra, pa su i gojzerice klizile, borba je bila dobra. Za prvo mjesto potezali su se HPD »Lipe« i HPD »Blagus«. Uspješniji su u dva potezanja bili susjadi iz Blaguša, na što su domaćini, opravdavajući svoj poraz i čestitajući protivnicima rekli da su ovi drugi više popili. Treće su mjesto zauzeli dečki iz HPD »Ivančica«, a četvrtu je bilo HPD »Bilo«.

Fizičku je snagu trebalo malo obuzdati, za što se pobrinuo mladi velečasni Branko Koretić iz župe Sv. Pavla u Retkovcu, služeći misu u kapelici Hrvatskih mučenika, ispunivši nas protom duhovnim mirom i zahvalom za proživljeni dan.

Vladimir Beštak

Na startu planinarske utrke na Lipe

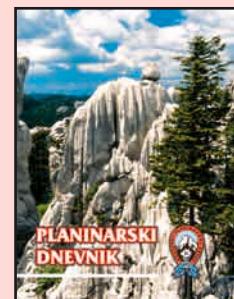
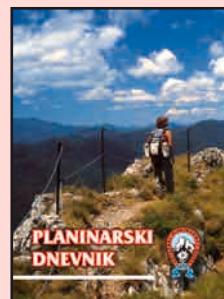
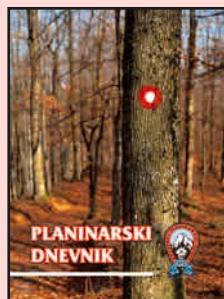
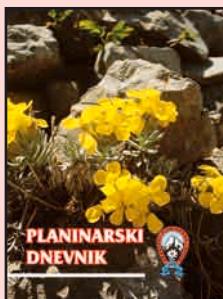
foto: Vladimir Beštak

TISKANI NOVI PLANINARSKI DNEVNICI

Tijekom ljeta tiskano je novo izdanje planinarskih dnevnika. Za razliku od prijašnjih izdanja, ovo je tvrdo ukoričeno i na koricama ima atraktivne slike iz hrvatskih planina (tiskana su četiri tipa različitih korica). U dnevniku su kratke upute za pripremu počoda i planinarenje, upute za prvu pomoć i pozivanje gorskih spašavatelja u slučaju nesreća, a zatim sli-

jede aktualni popisi planinarskih kuća i adresar planinarskih udruženja. Više od 150 praznih stranica predviđeno je za otiskivanje žigova i zabilješke.

Dnevnički se mogu nabaviti ili naručiti u Hrvatskom planinarskom savezu, Kozarčeva 22, tel./fax. 01/48-24-142, tel. 01/48-23-624, e-mail: hps@inet.hr. Cijena dnevnika je 25 kuna.

HODOČAŠĆE ZA VELIKU GOSPU NA VELIKO RUJNO

I ove se godine, prigodom crkvenog blagdana Velike Gospe, na Velikom Rujnu okupilo više od 500 hodočasnika, od kojih preko stotinu planinara iz čitave Hrvatske. Uoči Blagdana održano je tradicionalno bđenje kod kapelice Gospe od Rujna. Već u jutarnjim satima počele su dolaziti kolone hodočasnika iz Starigrada, ali i od Paklenice preko Stražbenice, a bilo je i nekoliko skupina planinara koji su došli iz smjera Stapa preko Malog Rujna.

U 11 sati služena je sveta misa koju je predvodio veleraspšteni Mario Sikirica iz Starigrada us asistenciju poznatog planinara svećenika Mije Gorskog iz Zagreba. Svetu misu popratili su svojim pjesmama planinari »Stanka Kempnija«, nakon koje je uslijedila procesija s velikom slikom Gospe od Rujna. Blagdansko raspoloženje uveličali su i maratonci - trkači, koji su trčali od Starigrada.

Tomislav Čanić

Lapis Plus d.o.o.
ZASTUPNIK Pro-luX
ZA RH BiH i SLO

 Compact dalekozori	 Monokulari	 ZOOM dalekozori	 Panoramski dalekozori
 Kompaši	 Alu. bat. lampe		

BESPLATNI PROSPEKTI 01/4677015
www.lapis-plus.hr

PLANINARSKA ZABA 6. STUDENOGLA U GOSPIĆU

U subotu 6. studenog PD »Željezničar« iz Gospicja obilježava dan društva u hotelu »Ana« u Gospicju. Početak je u 19 sati, a nakon službenog dijela programa održat će se planinarska zabava uz bogatu tombolu i ples.

Za zainteresirana planinarska društva izvan Gospicja osigurano je noćenje u sportskoj dvorani (ponijeti vrće za spavanje) i izlet po dijelu budućeg planinarskog

puta »Lički gorski biseri«. Ići će se trasom Baške Oštarije - Crne grede - Crni vrh - Sklopina - Oštari Kozjak - Brušane. Izlet je predviđen u subotu s početkom u 15 sati. Svoj dolazak na Planinarsku zabavu zainteresirani trebaju javiti na fax 053/574-065 najkasnije do 2. studenoga. Za sve ostale obavijesti nazovite 098/961-00-42 (T. Čanić) ili 098/164-10-31 (Milan Štajduhar). Pridružite nam se na Velebitu i na proslavi Dana Društva!

Tomislav Čanić

HRVATSKI
PLANINAR

17. 10.	Šetnica uz Rječinu <i>Trsat - Žakalj - Pašački most - Kukuljani - izvor Rječine</i>	PD HPT »Učka«, Rijeka Ilija Blatančić, 098/305-831, 098/305-832 Dinko Fištrek, 051/674-994
17. 10.	Otvaranje obilaznice po Ivanščici <i>Ivanščica</i>	HPD »Belegrad«, Belec Stjepan Hanžek, 049/460-070
18. - 23. 10.	Obilazak Romarskog puta <i>Lošinj</i>	HPD »Osorščica«, Mali Lošinj Marčela Badurina, 051/661-103
23. 10.	Obilazak Dubovačkog planinarskog puta <i>Ozalj - Kalvarija</i>	PD »Dubovac«, Karlovac Ivo Pernar, 098730085
3. - 7. 11.	Planinarski tjedan u Našicama <i>Našice</i>	HPD »Krndija«, Našice Branko Budimir, 091/27-73-771
7. 11.	Martinje u Kutjevu <i>Kutjevo</i>	HPD »Šokolovac«, Požega
14. 11.	Dan istarskih planinara <i>Čićarija</i>	PD »Pazinka«, Pazin Franjo Paulišić, 052/622-514, 098/185-0186 Giovanni Sirotti, 052/621-257, 098/254-183
14. 11.	»Kaj i planina u duši« <i>pl. kuća Belegrad</i>	HPD »Belegrad«, Belec Verica Havočić, 049/460-135, 098/16-09-056
3. - 12. 12.	Foto-natječaj i izložba HPD »Mosor« <i>Galerija foto-kluba Split</i>	HPD »Mosor«, Split HPD Mosor, 021/394-365, info@hpd-mosor.hr Sonja Nikolin, 098/18-40-440
4. - 5. 12.	Foto-dia festival Đurđenovac <i>Đurđenovac, Krndija</i>	HPD »Sunovrat«, Đurđenovac Antun Kasapović, 091/56-44-185

SUDJELUJTE U FOTO-NATJEČAJU »HRVATSKOG PLANINARA«!

Urednički odbor »Hrvatskog planinara« priređuje foto-natječaj radi prikupljanja kvalitetnih snimaka za objavljivanje u časopisu i drugim izdanjima HPS. U natječaju mogu, sa svojim snimkama, sudjelovati svi zainteresirani planinari osim članova Uredničkog odbora.

Za natječaj se primaju dijapositivi, fotografije formata 13x18 cm (ili veće) ili digitalne snimke formata 1200x1600 pixela ili većeg, koje nisu računalno dorađene. Fotografije ili dijapositivi mogu se poslati kao originali, a mogu se i dati na skeniranje u foto-studiju i poslati u tako digitaliziranom obliku. Snimke treba do 20. listopada 2004. poslati na adresu uredništva: **Hrvatski planinarski savez, Kozarčeva 22, 10000 Zagreb**, uz naznaku »za foto-natječaj »Hrvatskog planinara«.

Snimke ne smiju biti već objavljene u HP. Na snimkama treba biti naziv ili naznaka što je na njima prikazano. Upućivanjem na natječaj, pošiljatelji jamče da su kao autori snimaka suglasni da se snimke objave u časopisu.

Snimke će ocjenjivati Urednički odbor HP, pri čemu članovi Uredničkog odbora, osim urednika, pri izboru neće biti upoznati tko je autor koje slike. Prednost pri izboru imat će slike dobre kompozicije i li-

jepih boja, te atraktivni snimci iz hrvatskih planina. Snimke će se ocjenjivati pojedinačno, ne kao kolekcija.

Teme su:

- a) vrhovi Hrvatske planinarske obilaznice
- b) hrvatske planinarske kuće
- c) čovjek i planina
- d) planine i planinarenje na jadranskim otocima
- e) slobodni motivi iz hrvatskih planina

U svakoj temi jedan autor može sudjelovati s najviše 10 snimaka. Onome tko pošalje više od 10 snimaka za neku temu ili ne označi koje slike pripadaju kojoj temi, urednik će napraviti predselekciju i razvrstati snimke u odgovarajuće teme.

Rezultati natječaja objavit će se u časopisu, najuspjelije snimke bit će tiskane na naslovnicu, dupleći ili drugdje u časopisu u idućih godinu dana, a autori triju najboljih snimaka u svakoj kategoriji bit će i simbolično nagrađeni. Nagrade mogu primiti jedino pretplatnici časopisa koji uredno plaćaju pretplatu.

Sve primljene fotografije, dijapositivi i CD-i bit će na zahtjev nakon natječaja vraćeni pošiljateljima najkasnije do 10. studenoga 2004.

Urednički odbor HP

CORVUS C46
527,00 kn

ELIOS A42
389,00 kn

PANDION C49
378,00 kn

CROLL B16
271,00 kn

GRI GRI D14
475,00 kn

ASCENSION B17
307,00 kn

MICRO E03
138,00 kn

REVERSO D15
157,00 kn

ZOOM E04
194,00 kn

TIKKA E43P
235,00 kn

SAXO E35
138,00 kn

ZIPKA E44P
277,00 kn

hands
free
lighting

OVLAŠTENI ZASTUPNIK ZA REPUBLIKU HRVATSKU
HIMALAYA SPORT d.o.o. VARAŽDIN, VRAZOVA 8c
TEL/FAX : 042/313-701
himalaya-sport@email.htnet.hr

NA POKAZ OVJERENE PLANINARSKE ISKAZNICE OSTVARUJETE POPUST OD 10 % !